

Ispitivanje osumljenika od strane policije

Bartolčić, Tara

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:728415>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

PRAVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

KATEDRA ZA KAZNENO PROCESNO PRAVO

TARA BARTOLČIĆ

ISPITIVANJE OSUMNJIČENIKA OD STRANE POLICIJE

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: prof. dr. sc. Elizabeta Ivičević Karas

Zagreb, prosinac 2023.

Zahvala:

Zahvaljujem svom suprugu na bezrezervnoj podršci svih ovih godina. Na svakoj riječi ohrabrenja, obrisanoj suzi, osmijehu na licu u najtežim trenucima. Hvala ti što smo ovaj moj put prošli zajedno i uživali u svakom trenutku, a najviše od svega hvala što smo u međuvremenu postali obitelj.

Zahvaljujem svojoj obitelji, sestri, kao vječnoj podršci i šogoru - i prijatelju. Hvala što sam zbog vas uvijek imala prijatelje. I hvala što sam zbog vas tijekom svog studiranja postala najponosnija teta svom najdražem nećaku Franu bez kojeg ne mogu zamisliti ovaj trenutak.

Najviše sam zahvalna svojim roditeljima čiju žrtvu i pomoć ne mogu dovoljno naglasiti. Hvala vam na svemu jer ste mi sve pružili. Hvala na ljubavi koja nije nedostajala nikada. Hvala vam na svim riječima ohrabrenja i što nikada niste sumnjali u mene. Ova diploma je posvećena vama.

Zahvaljujem i svim prijateljima koji su bili uz mene svo ovo vrijeme.

Hvala mojoj mentorici, prof. dr. sc. Elizabeti Ivičević Karas na stručnom mentorstvu, pomoći i pruženom znanju.

Izjava o izvornosti

Ja, Tara Bartolčić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Tara Bartolčić, v.r.

SAŽETAK

Ispitivanje osumnjičenika od strane policije godinama je tema rasprava na području kaznenog procesnog prava. Nakon presude Europskog suda za ljudska prava - Salduz protiv Turske prava osumnjičenika su priznata i u prethodnom postupku, odnosno tijekom policijskog ispitivanja. Kao posljedica te presude, Europski parlament i Vijeće donose više direktiva koja uređuju to područje pa je tako i u hrvatskom pravu novelom Zakona o kaznenom postupku iz 2017. godine uvedena dokazna radnja ispitivanja osumnjičenika od strane policije. U radu je analiziran tijek uvođenja te dokazne radnje, uređenje dokazne radnje kao i prava koja pripadaju osumnjičenicima tijekom radnje ispitivanja. Radom je obuhvaćeno europsko i hrvatsko zakonodavstvo, najvažnije presude Europskog suda za ljudska prava na tom području, a najveći dio rada je posvećen domaćoj sudskoj praksi koja prikazuje koliko je uspješno hrvatsko zakonodavstvo implementiralo europske direktive, koji su se problemi pojavili tijekom primjene novih odredbi i koja su moguća rješenja za iste.

Ključne riječi: ispitivanje osumnjičenika, prava osumnjičenika, presuda Salduz protiv Turske, europske direktive, policijske ovlasti, dokazna radnja, sudska praksa

SUMMARY

The interrogation of suspects by the police has been a subject of debate in the field of criminal procedural law for years. Following the judgment of the European Court of Human Rights in the Salduz v. Turkey case, the rights of suspects during police interrogation have been recognized even in the preliminary proceedings. As a result of this judgment, the European Parliament and the Council have issued several directives regulating this area. In Croatian law, the examination of suspects by the police was introduced through an amendment to the Criminal Procedure Act in 2017. This study analyzes the process of introducing this evidentiary action, the regulation of the evidentiary action, and the rights afforded to suspects during the interrogation process. The research covers European and Croatian legislation, key judgments of the European Court of Human Rights in this field, and a significant part is dedicated to domestic judicial practice, illustrating how successfully Croatian legislation has implemented European directives. The study also addresses problems that have arisen during the application of new provisions and explores potential solutions.

Keywords: Interrogation of suspects, Rights of the accused, Judgment in Salduz v. Turkey, European directives, Police powers, Evidentiary action, Judicial practice

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ISPITIVANJE OSUMNJIČENIKA U EUROPSKOM PRAVU	4
2.1. KONVENCIJSKO PRAVO	4
2.2. PRESUDE ESLJP-A NA PODRUČJU ISPITIVANJA OSUMNJIČENIKA.....	4
2.3. EUROPSKE DIREKTIVE – REZULTAT PRESUDA ESLJP-A	10
2.3.1. Direktiva o pravu na tumačenje i prevođenje.....	10
2.3.2. <i>Direktiva o pravu na informiranje</i>	11
2.3.3. <i>Direktiva o pravu na pristup odvjetniku</i>	12
2.3.4. <i>Direktiva o pravnoj pomoći za osumnjičenike</i>	13
3. DOKAZNA RADNJA ISPITIVANJA OSUMNJIČENIKA	14
3.1. POVIJESNO UREĐENJE U HRVATSKOM ZAKONODAVSTVU.....	14
3.1.1. <i>Povijesno uređenje pojma osumnjičenika</i>	15
3.2. POJAM OSUMNJIČENIKA.....	15
3.2.1. POJAM OSUMNJIČENIKA U MATERIJALNOM SMISLU.....	15
3.3. IZVIDI.....	21
3.3.1. <i>Izdvajanje službenih zabilješki iz spisa</i>	22
3.4. PRELIMINARNA ISPITIVANJA.....	23
3.5. ISPITIVANJE OD STRANE POLICIJE	24
3.5.1. <i>Policijsko postupanje tijekom ispitivanja u praksi</i>	26
4. PRAVA OSUMNJIČENIKA TIJEKOM ISPITIVANJA	28
4.1. USTAV RH	28
4.2. PRAVA OSUMNJIČENIKA PREMA ČL. 208.A ZKP-a.....	28
4.2.1. <i>Poziv za ispitivanje i pouka o pravima</i>	28
4.2.2. <i>Pravo na branitelja i odricanje od tog prava</i>	29
4.2.3. <i>Bilješke o provedenom ispitivanju</i>	31
5. NEZAKONITI DOKAZI – OSVRT NA ISPITIVANJE OSUMNJIČENIKA	33
5.1. Početak kaznenog postupka kao pretpostavka za odlučivanje	34
5.2. Prava osumnjičenika u sudskoj praksi.....	34
5.2.1. <i>Presuda Suda Europske unije – tumačenje nacionalnih propisa u pogledu povrede prava osumnjičenika</i>	36
5.3. Zapisnik i audio-video snimka ispitivanja kao dokaz u kaznenom postupku	36
5.4. Policijski službenici kao svjedoci u kaznenom postupku.....	37
6. ZAKLJUČAK	39
7. LITERATURA	41

1. UVOD

Ispitivanje osumnjičenika je tema koja je obrađena u mnogim znanstvenim člancima i istraživanjima. Ono što ju čini toliko zanimljivom za istraživanje su promjene koje su se tijekom godina događale u hrvatskom zakonodavstvu, a posebice su zanimljive izmjene Zakona o kaznenom postupku¹ (dalje: ZKP) kojima je transponirano nekoliko Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća kojim se nastoje harmonizirati nacionalna zakonodavstva unutar Europske unije u pogledu procesnih prava osumnjičenika,² od kojih su najvažnije Direktiva 2010/64/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 20. listopada 2010. o pravu na tumačenje i prevođenje u kaznenim postupcima³ (dalje: Direktiva o pravu na tumačenje i prevođenje), Direktiva 2012/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku⁴ (dalje: Direktiva o pravu na informiranje), Direktiva 2013/48/EU Europskog parlamenta i vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama konzularnim tijelima⁵ (Direktiva o pravu na pristup odvjetniku), Direktiva 2016/343/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 9. ožujka 2016. o jačanju određenih vidova pretpostavke nedužnosti i prava sudjelovati na raspravi u kaznenom postupku (dalje: Direktiva o presumpciji nedužnosti) te Direktiva 2016/1919/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. listopada 2016. o pravnoj pomoći za osumnjičenike i okrivljenike u kaznenom postupku i za tražene osobe u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga⁶ (Direktiva o pravnoj pomoći).

Kao jedno od najvažnijih prava osumnjičenika tijekom policijskog ispitivanja izdvaja se pravo na branitelja koje se tek nakon presude Velikog vijeća Europskog suda za ljudska prava u predmetu *Salduz protiv Turske* iz 2008.g. prihvatilo kao sastavni dio prava iz čl. 6. st. 3. t. c)

¹ Zakon o kaznenom postupku, NN br. 152/08, 76/09, 80/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22.

² Klier, Darko; Kondor-Langer, Mirjana; Gluščić, Stjepan, Policijska i državnoodvjetnička praksa u ispitivanju osumnjičenika, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 25, broj 2/2018, str. 448.

³ Direktiva 2010/64/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 20. listopada 2010. o pravu na tumačenje i prevođenje u kaznenim postupcima

⁴ Direktiva 2012/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku

⁵ Direktiva 2013/48/EU Europskog parlamenta i vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama konzularnim tijelima

⁶ Direktiva 2016/1919/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. listopada 2016. o pravnoj pomoći za osumnjičenike i okrivljenike u kaznenom postupku i za tražene osobe u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga

Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje: Europska konvencija). U toj presudi je izrijekom rečeno da se konvencijsko pravo iz čl. 6. primjenjuje i na prethodni postupak pa tako i tijekom policijskog ispitivanja – od trenutka uhićenja, što je bila prekretnica za razvoj prava osumnjičenika predviđenih Europskom konvencijom, ali i prakse Europskog suda za ljudska prava (dalje: ESLJP).⁷ U presudi Salduz našle su temelj direktive donesene na području prava osumnjičenika koje su područje primjene proširile i na osumnjičenike koji nisu lišeni slobode, a što je konačno rezultiralo izmjenama našeg ZKP-a kojima je čl. 208.a normirana dokazna radnja ispitivanja osumnjičenika od strane policije. Do te izmjene policija je prikupljala obavijesti od osumnjičenika na isti način kao što ih je prikupljala od građana. Posljednjih godina, uvođenjem ove odredbe kao i transponiranjem Direktiva uvelike je osnažen položaj osumnjičenika u hrvatskom zakonodavstvu.⁸

Osim što je ispitivanje osumnjičenika normirano ZKP-om i spomenutim direktivama, za prava osumnjičenika važna je i Direktiva 2016/800/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2016. o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičenici ili optuženici u kaznenim postupcima čije odredbe se odnose na prava maloljetnih osumnjičenika uređenih Zakonom o kaznenom postupku i Zakonu o sudovima za mladež. Europska konvencija kao i Ustav Republike Hrvatske⁹ (dalje: Ustav RH) također sadrže odredbe koje govore o pravima osumnjičenika. Europska konvencija jedan je od najvažnijih i temeljnih propisa donesenih na području ljudskih prava i sloboda pa tako uređuje i prava okrivljenika, odnosno optuženika.

U nastavku rada analizirat ću presude ESLJP-a vezane uz radnju ispitivanja osumnjičenika, od presude Salduz na dalje. Nakon toga ću ukratko analizirati implementaciju prethodno spomenutih direktiva u odnosu na čl. 208.a koji uređuje radnju policijskog ispitivanja osumnjičenika. Zbog toga će čl. 208.a i njegova primjena u hrvatskom zakonodavstvu biti okosnica ovog rada kroz istraživanje sudske prakse na kojoj će se temeljiti većina rada. Osim toga, osvrnut ću se i na samo smještanje radnje ispitivanja osumnjičenika u tijek kaznenog postupka kao i pojmove koji su usko vezani uz tu radnju. Kako je tema rada ispitivanje osumnjičenika od strane policije, kratko ću obraditi policijske ovlasti i postupke tijekom te radnje. Na kraju rada ću izdvojiti najvažnije zaključke o novoformiranoj radnji ispitivanja

⁷ Ivičević Karas, Elizabeta; Burić, Zoran; Bonačić, Marin, Unapređenje procesnih prava osumnjičenika i okrivljenika u kaznenom postupku: pogled kroz prizmu europskih pravnih standarda, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 23, broj 1/2016, str. 42

⁸ Pleić, Marija, Procedural rights of suspects and accused persons in Croatian criminal proceedings in the light of the EPPD regulation, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 27, broj 1/2020, str. 327.

⁹ Ustav Republike Hrvatske, NN br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.

osumnjčenika od strane policije i temeljem toga dati ocjenu koliko je uspješno hrvatski zakonodavac člankom 208.a implementirao odredbe spomenutih europskih direktiva.

2. ISPITIVANJE OSUMNJIČENIKA U EUROPSKOM PRAVU

2.1. KONVENCIJSKO PRAVO

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda¹⁰ stupila je na snagu 1953. godine, a njome je ustanovljen Europski sud za ljudska prava čijim djelovanjem se osigurava poštivanje prava predviđenih Europskom konvencijom. Europska konvencija u čl. 6. uređuje prava svakoga tko je optužen za kazneno djelo, što se odnosi i na osumnjičenike. Čl. 6. st. 1. osvrće se na pravo na pravično suđenje te spominje javno izricanje presude i presumpciju nevinosti (čl. 6. st. 2.). U st. 3. taksativno su navedena prava optuženog, odnosno osumnjičenika, a to su: „Svatko optužen za kazneno djelo ima najmanje sljedeća prava: a) da u najkraćem roku bude obaviješten, potanko i na jeziku koji razumije, o prirodi i razlozima optužbe koja se podiže protiv njega; b) da ima odgovarajuće vrijeme i mogućnost za pripremu svoje obrane; c) da se brani sam ili uz branitelja po vlastitom izboru, a ako nema dovoljno sredstava platiti branitelja, ima pravo na besplatnog branitelja, kad to nalažu interesi pravde; d) da ispituje ili daje ispitati svjedoke optužbe i da se osigura prisustvo i ispitivanje svjedoka obrane pod istim uvjetima kao i svjedoka optužbe; e) besplatnu pomoć tumača ako ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava u sudu.“

2.2. PRESUDE ESLJP-A NA PODRUČJU ISPITIVANJA OSUMNJIČENIKA

a) Salduz protiv Hrvatske

Kao što je uvedno rečeno, prekretnica za europsko, ali i hrvatsko zakonodavstvo u pogledu normiranja prava osumnjičenika tijekom ispitivanja svakako je presuda Salduz protiv Turske Velikog vijeća Europskog suda za ljudska prava od 27. studenog 2008.g. u kojoj je Sud odlučio da je došlo do kršenja čl. 6. st. 1. i st. 3. c) Europske konvencije tako što je osumnjičeniku uskraćena pravna pomoć tijekom policijskog ispitivanja. Europski sud ističe u obrazloženju da čl. 6. Europske konvencije ne spominje svoju primjenu, odnosno neprimjenu u prethodnom postupku što znači da se treba primjenjivati i u istražnoj fazi kako ne bi utjecao na pravičnost i

¹⁰ Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, MU br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17.

daljnji tijek postupka. Sud smatra da to što je osumnjičenik u ovom predmetu imao pravnu pomoć u daljnjim fazama, odnosno pred Sudom, ne može nadoknaditi nedostatak iste prilikom policijskog ispitivanja, a tim više što je iskaz pred policijom korišten kao glavni dokaz na temelju kojeg je osuđen. Prava obrane trebala bi se moći u potpunosti koristiti od početka do samog kraja kaznenog postupka i to je ono što postupak čini pravičnim. Važno je naglasiti da odluka o povredi prava nije donesena samo na temelju utvrđenja da je došlo do povrede prava na branitelja, već je Sud uzeo u obzir tu povredu u odnosu na ostale okolnosti u postupku i njen utjecaj na daljnji tijek postupka kao i presudu. Tako vidimo da je Sud zapravo kroz dvije faze uočavao postojanje povrede, prvo gledajući samu povredu na koju se poziva podnositelj i okolnosti koje su dovele do povrede, a drugo gledajući utjecaj te povrede na postupak i okolnosti koje su se odvijale nakon te povrede što govori o pravičnosti postupka. Gledajući cjelokupan postupak i sve činjenice i okolnosti utvrđuje da je došlo do povrede prava na pravičan postupak i time unosi u sudsku praksu stroge kriterije na kojima se trebaju donositi buduće odluke.

Sud se u predmetu *Salduz* vezao uz činjenicu oduzimanja slobode osumnjičeniku što je ostavilo prostor sudovima da tu presudu ne primjenjuju na one osumnjičenike koji nisu lišeni slobode.¹¹ Taj problem je riješen Direktivom o pravu na pristup odvjetniku koja izričito propisuje pravo na branitelja za svakog osumnjičenika, neovisno o lišenju slobode i neovisno u kojoj fazi postupka, dakle primjenjuje se i od prvog policijskog ispitivanja.¹²

Na temelju doktrine *Salduz*, Europski sud je u predmetima *Dvorski protiv Hrvatske*, *Mađer protiv Hrvatske* i *Šebalj protiv Hrvatske* osudio Republiku Hrvatsku.

b) *Dvorski protiv Hrvatske*

Europski sud je u predmetu *Dvorski protiv Hrvatske* odlučivao o zahtjevu podnositelja u kojem podnositelj tvrdi da nije imao pravično suđenje zbog nepoštivanja prava na vlastiti izbor branitelja tijekom policijskog ispitivanja i da su izjave dobivene takvim ispitivanjem korištene u svrhu donošenja osuđujuće presude. Veliko vijeće u obrazloženju presude ističe da čl. 6. Europske konvencije treba imati primjenu i u istražnim postupcima, iako se to ne spominje izričito u samom članku, a njegova neprimjena može imati za posljedicu nepravično suđenje.

¹¹ *Salduz protiv Turske*; zahtjev br. 36391/02; presuda vijeća od 27. studenog 2008.g..

¹² Ivičević Karas, Elizabeta; Valković, Laura, Pravo na branitelja u policiji - pravna i stvarna ograničenja, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 24, broj 2/2017, str. 416.-417.

Osvrćući se na predmet *Salduz*, Sud utvrđuje da okrivljenik treba imati pravo na branitelja prema vlastitom izboru od početka postupka jer je u početnim fazama postupka okrivljenik često ranjiv u čemu važnu ulogu igra branitelj. Također ističe presudu u predmetu *Salduz* kojom je potvrdio da osumnjičenik treba imati pravo na pristup odvjetniku od prvog policijskog ispitivanja osim ako postoje uvjerljivi razlozi za ograničenje tog prava, a i u tom slučaju bi došlo do povrede prava na branitelja ako bi na temelju takvih izjava dobivenih bez prisutnosti branitelja bila izrečena osuđujuća presuda.¹³ I u donošenju ove presude, Sud je u obzir uzeo kriterij lišenja slobode kao i u predmetu *Salduz*. Osim što je uzeo u obzir kriterij oduzimanja slobode, Sud kao kriterije ističe i osumnjičeničkovu mogućnost osporavanja autentičnosti dokaza i važnost iskaza u pogledu donošenja presude kao i snagu ostalih dokaza. Presuda ne mora biti utemeljena na posljednjem kriteriju, odnosno iskazu osumnjičenika da bi se tek tada primjenjivala doktrina *Salduz*, odnosno ona se primjenjuje i u onim slučajevima kada se iskazi pridobiveni ispitivanjem osumnjičenika ne koriste kao dokaz u postupku. U presudi *Dayanan protiv Turske* Sud svejedno utvrđuje povredu čl. 6. Europske konvencije jer je osumnjičeniku uskraćeno pravo na branitelja tijekom policijskog ispitivanja, iako se tijekom tog ispitivanja branio šutnjom što znači da se presuda nije mogla temeljiti na njegovom iskazu.¹⁴

c) Mađer protiv Hrvatske

U predmetu *Mađer protiv Hrvatske*, Sud je također odlučio u korist podnositelja zahtjeva utvrdivši povredu čl. 6. st. 3 t. c) Europske konvencije u svezi s člankom 6. stavkom 1. Osuđujuća presuda kojom je Mađer osuđen uvelike je temeljena na priznanju koje je Mađer dao tijekom prvog ispitivanja u policijskog postaji, a prilikom čega mu je povrijeđeno pravo na branitelja. Naime, tijekom tog ispitivanja Mađer nije imao branitelja niti se s njim savjetovao. Iako mu je u daljnjem postupku pružena pravna pomoć, takva povreda nije mogla biti ispravljena. Neovisno o utjecaju na kasnije stadije postupka, došlo je do povrede prava na branitelja jer se sam Mađer takvog prava nije odrekao, a i tijekom postupka je prigovarao takvom postupanju policije. U ovom slučaju Sud također utvrđuje i povredu čl. 3. Europske konvencije zbog Mađerovih navoda o zlostavljanju tijekom zadržavanja u postaji.¹⁵

d) Šebalj protiv Hrvatske

¹³ *Dvorski protiv Hrvatske*; zahtjev br. 25703/11; presuda vijeća od 20. listopada 2015.g.

¹⁴ Ivičević Karas, Burić, Bonačić, *op.cit.* u bilj. 7

¹⁵ *Mađer protiv Hrvatske*, zahtjev br. 56185/07; presuda vijeća od 21. lipnja 2011.g.

Odluka u predmetu Šebalj protiv Hrvatske u bitnome se podudara s presudom u predmetu Mađer protiv Hrvatske. Sud je također utvrdio povredu čl. 6. st. 3. t. c) u svezi s člankom 6. st. 1. Europske konvencije iz istih razloga – osuđujuća presuda temeljena je u znatnom dijelu na Šebaljevom iskazu danom u policijskog postaji tijekom ispitivanja bez prisutnosti branitelja. Stoga opet vidimo povredu prava na branitelja, a također je Šebalj kao i Mađer takvu povredu isticao tijekom suđenja pogotovo s obzirom na to da se nije odrekao prava na branitelja.¹⁶

Obje su presude – Mađer i Šebalj donesene kad je na snazi bio ZKP iz 1997.g., ali njihovo donošenje pokazuje da postoje dva problema koji dugo nisu riješeni, a to su problem s dežurnom listom odvjetnika, odnosno nefunkcioniranje iste i problem ostvarivanja prava na branitelja tijekom policijskog ispitivanja, ali i od trenutka uhićenja. Neovisno o kritikama na mogućnost ostvarivanja prava na branitelja u tako ranim fazama postupka koje su išle u smjeru neučinkovite borbe protiv kriminala, daljnja praksa ESLJP-a (Post-Salduz praksa) je utvrdila da osumnjičenicima pripada pravo na branitelja prije policijskog ispitivanja, ali i tijekom ispitivanja. Tako se može reći da je Sud presudama Mađer i Šebalj razjasnio dvojbe koje su postojale nakon presude Salduz u svezi s tim nalaže li ona osumnjičeničino pravo na branitelja od prvog ispitivanja. One su dobar primjer kako se osim poštivanja propisa o pravu na branitelja, prisustvom branitelja štite osumnjičeničnici od zlostavljanja od strane policije.¹⁷

e) Ibrahim i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva i Beuze protiv Belgije

Slučaj Ibrahim i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva važan je jer se tiče prava na pristup odvjetniku, odnosno uskrate takvog prava. Postupak se vodio prvenstveno u odnosu na tri osumnjičenika kojima je uskraćeno pravo na pristup odvjetniku tijekom ispitivanja jer su razgovori s njima provedeni po hitnom postupku u svrhu zaštite života i sprječavanja nastanka velike materijalne štete s obzirom na to da se radilo o optužbi za detonaciju eksplozivnih naprava unutar sustava javnog prijevoza. Naknadno je i četvrti od podnositelja zahtjeva postao osumnjičen iako je ispitivan u svojstvu svjedoka. On se sam inkriminirao tijekom ispitivanja i tako postao osumnjičen. Ni njemu nije pružena pravna pomoć u tom trenutku ispitivanja u svojstvu svjedoka, već je tek naknadno uhićen i obaviješten o svojim pravima. Njihove izjave koje su uzete bez prisutnosti branitelja korištene su kao dokazno sredstvo na kojima se temeljila sudska odluka pa su sva četiri podnositelja podnijela zahtjev ESLJP-u pozivajući se na čl. 6. st.

¹⁶ Šebalj protiv Hrvatske; zahtjev br. 4429/09; presuda vijeća od 28. lipnja 2011.g.

¹⁷ Ivičević Karas, Burić, Bonačić, *op.cit.* u bilj. 7, str. 43.-44.

1 i 3. c) Europske konvencije jer im je uskratno pravo na branitelja povrijeđeno pravo na pošteno suđenje. Sud je u ovom postupku razmatrao pitanje uvjerljivosti razloga zbog kojih im je ograničeno pravo na branitelja i pitanje pravičnosti postupka. U odnosu na tri podnositelja zahtjeva koji su odmah ispitani u svojstvu osumnjičenika Sud je odlučio da nije došlo do povrede prava na pravičan postupak jer su tijekom ograničavanja prava na branitelja u obzir uzete specifične okolnosti kaznenog djela, u ovom slučaju terorističkog napada. Stoga su u to vrijeme postojali opravdani razlozi za takvo postupanje policije, opravdani zaštitom života i fizičkog integriteta ljudi i u cilju što hitnijeg rješavanja slučaja. Podnositelji zahtjeva su uhićeni prije ispitivanja i obaviješteni o pravima koja im pripadaju kao i o uskrati prava na braniteljima i razlozima za takvu odluku. Kod četvrtog podnositelja zahtjeva Sud je odlučio da došlo do povrede čl. 6. st. 1. i 3. c) Europske konvencije jer u odnosu na njega nisu postojali uvjerljivi razlozi koji bi opravdali uskratu prava na branitelja i uskratu obavijesti o pravu na šutnju. Nije postojao zapisnik s njegova ispitivanja kojim bi se moglo dokazati koja je procedura provedena u odnosu na njega. Njegova izjava bila je najznačajnija za postupak jer se sam inkriminirao kao počinitelj kaznenog djela te je na temelju nje podignuta optužnica. Kasnije tijekom postupka nije ispitan policijski službenik koji je vodio ispitivanje pa sudovi koji su vodili žalbene postupke nisu niti mogli utvrditi postojanje, odnosno nepostojanje uvjerljivih razloga za takvo postupanje.¹⁸

Sud je promatrao cijeli postupak, a ne samo činjenicu da je osumnjičeniku uskraćeno pravo na branitelja te na temelju svih činjenica i okolnosti slučaja donio odluku da je povrijeđeno pravo na pravični postupak.¹⁹ U presudi Salduz protiv Turske ESLJP ističe da pravo na branitelja može biti ograničeno, ali samo iznimno uz pretpostavku postojanja „vrlo uvjerljivih razloga“ koji nisu bili utvrđeni u tom predmetu. Kriteriji tih razloga obrazloženi su upravo u ovoj presudi kada Vijeće je istaknulo da su ograničenja prava na branitelja dopuštena samo iznimno i privremeno, a takva odluka mora biti utemeljena na specifičnim okolnostima pojedinog slučaja i u skladu s nacionalnim pravom. Sam nedostatak postojanja takvih razloga nije dovoljan da bi se utvrdila povreda čl. 6. EKLJP-a, već se mora sagledati utjecaj takvog propusta u odnosu na cijeli postupak i njegovu pravičnost. Ovom presudom je nadograđena

¹⁸ Ibrahim i drugi protiv Ujedinjene Kraljevine; zahtjevi broj 50541/08, 50571/08, 50573/08 i 40351/09; presuda vijeća od 13. rujna 2016.g.

¹⁹ Beuze protiv Belgije; zahtjev br. 71409/10; presuda vijeća od 9. studenog 2018.g.

doktrina Salduz, ali je i svojevrsan korak natrag za ostvarivanje prava na branitelja jer se time otvara široko tumačenje mogućnosti ograničenja tog prava u fazi ispitivanja osumnjičenika.²⁰

Beuze protiv Belgije slučaj također se temelji na povredi čl. 6. st. 1. i 3. c) Europske konvencije jer je podnositelju zahtjeva uskraćeno pravo na pristup branitelju tijekom policijskog ispitivanja, ali i u nekim kasnijim istražnim radnjama, odnosno iz cijelog slučaja nije jasan trenutak od kojeg je osumnjičenik imao pomoć branitelja. ESLJP se u ovoj presudi poziva na presude u predmetima Salduz protiv Turske i Ibrahim i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva. Na temelju presude Ibrahim i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva provjerava povredu prava na branitelja u predraspravnoj fazi prema određenim čimbenicima koji zajedno sagledani daju ocjenu pravičnosti postupka. Kontrola postupka koju Sud provodi u ovom slučaju, ali i prethodno spomenutim slučajevima je iznimno stroga jer je pravičnost postupka kompleksan pojam koji se ne može ocijeniti na temelju povrede nekog od članaka Europske konvencije ili drugih direktiva ako ta povreda nije ispitana na više razina i ako njen utjecaj na postupak nije od većeg značaja. I samo nepostojanje uvjerljivih razloga za uskratu prava je znak sudovima da moraju istražiti sve okolnosti koje bi dovele do takve situacije. U ovom predmetu je Sud utvrdio da je povreda prava na pristup odvjetniku bila od značajnog utjecaja na postupak. Osumnjičeničke izjave dane bez prisutnosti branitelja, bez poučavanja o pravu na šutnju i zaštitu od samooptuživanja uzete su u velikoj mjeri za podizanje optužnice i kao važni dokazi u daljnjem postupku bez da su žalbeni sudovi utvrđivali okolnosti uskrate takvih prava. Dakle, postojanje više čimbenika koji su utjecali na postupak čini ovaj postupak nepravičnim u cjelini.²¹

f) Simeonovi protiv Bugarske

ESLJP u presudi Simeonovi protiv Bugarske ističe široku mogućnost primjene ograničenja prava na branitelja kao posljedicu presude Ibrahim i drugi protiv UK-a. Naime, podnositelj zahtjeva je osumnjičenik koji je doveden u pritvor nakon što je osumnjičen za kazneno djelo razbojništva i dva ubojstva. U svom zahtjevu tvrdi da mu u tri dana pritvora nije omogućena pravna pomoć iako se nije odrekao tog prava što potvrđuje Sud u obrazloženju presude uz tumačenje čl. 6. Europske konvencije. Iako je bugarska vlada tvrdila da je Simeonov obaviješten o pravu na pravnu pomoć, o tome nije postojao pisani trag kao ni dokaz da je primio

²⁰ Ivičević Karas, Valković, *op.cit.* u bilj. 12, str. 421.-423.

²¹ Beuze protiv Belgije, *op.cit.* u bilj. 19

pisanu pouku o pravima. Presudom je utvrđeno u vrijeme pritvora osumnjičenik nije ispitan niti je u tim danima sudjelovao u drugim istražnim radnjama, a priznanje je dao dva tjedna kasnije uz prisutnost branitelja.²² Iako Vijeće nije utvrdilo postojanje „vrlo uvjerljivih razloga“ za ograničenje prava na branitelja, a ni domaće zakonodavstvo ne predviđa takvu mogućnost, ESLJP je strogim ocjenjivanjem postupka zaključio da nije došlo do povrede zaštite od samooptuživanja pa tako uskrata prava na branitelja nije utjecala na pravičnost postupka.²³

Stoga, iz ove presude vidimo kako ne znači uvijek povreda nekog prava nužno i povredu pravičnosti postupka. Možemo zaključiti da povreda prava koja ne utječe na daljnji tijek postupka nema za posljedicu nepravičnost postupka što je s gledišta važnosti čl. 6. Europske konvencije pozitivno, sve dok povreda zaista ne utječe na postupak. Ipak, neuređenje ili nepotpuno uređenje nekog od prava osumnjičenika otvara mogućnosti ovakvim procesnim propustima koji možda nemaju uvijek utjecaj na tijek postupka i njegovu pravičnost, ali imaju utjecaj na zaštitu osumnjičenika koja bi trebala biti preventivna u svakom pojedinom slučaju.

Prethodno analizirane presude ESLJP-a postavljaju standarde domaćim sudovima u pogledu primjene Europske konvencije, ali podredno i direktiva koje se tiču prava osumnjičenika te ukazuju na ono što nije dobro i što treba ispraviti u nacionalnim zakonodavstvima, kao i kako treba pristupati pojedinoj povredi prava.

2.3. EUROPSKE DIREKTIVE – REZULTAT PRESUDA ESLJP-A

2.3.1. Direktiva o pravu na tumačenje i prevođenje

Direktiva o pravu na tumačenje i prevođenje prva je u nizu direktiva donesenih kako bi se ojačala prava osumnjičenika koja do tada nisu bila normirana na način koji je potreban da bi se u potpunosti zaštitila njihova uloga u kaznenom postupku. Iako je do danas usvojeno i implementirano više direktiva koje su se dotakle te teme, ne možemo reći da je pitanje prava osumnjičenika u potpunosti riješeno.

²² Simeonovi protiv Bugarske; zahtjev br. 21980/04; presuda vijeća od 12. svibnja 2017.g.

²³ Ivičević Karas, Valković, *op.cit.* u bilj. 12, str. 423.-424.

Ova direktiva se dotiče ranjivih skupina osumnjičenika, odnosno onih koji ne razumiju ili ne govore jezik predmetnog kaznenog postupka, kako bi im se osiguralo potrebno tumačenje u svim fazama postupka. Iz čl. 1. st. 2. vidimo da se Direktiva dotiče svih faza kaznenog postupka, što znači da osumnjičenik stječe pravo na tumačenje već pri prvom ispitivanju od strane policije. Čl. 2. st. 1. glasi: “Države članice osiguravaju, ako je to potrebno radi zaštite pravičnosti postupka, mogućnost tumačenja komunikacije između osumnjičenika ili optuženika i njihovih pravnih zastupnika koja se izravno tiče svih ispitivanja ili rasprava u postupku, podnošenja žalbe ili drugih zahtjeva u postupku.“ Ova mogućnost uvelike olakšava položaj osumnjičenika u stranoj državi i osigurava im pravičan postupak.

2.3.2. Direktiva o pravu na informiranje

Direktiva o pravu na informiranje usvojena je kako bi se dodatno zaštitila pravičnost kaznenog postupka te uloga osumnjičenika u istom. Čl. 1. definira osumnjičeničko pravo na informiranje o procesnim pravima i informiranje o optužbi. Ona u čl. 2. st. 1. precizno definira trenutak od kojeg je primjenjiva: „od trenutka kada nadležna tijela država članica obavijeste osobe da su osumnjičene ili okrivljene za počinjenje kaznenog djela pa do završetka postupka,“ iz čega opet vidimo da se izričito spominje važnost definiranja trenutka kada osoba postaje osumnjičenik, što prethodi ili je istovjetno trenutku prvog ispitivanja. Prava o kojima se mora žurno informirati osumnjičenika navedena su u čl. 3. tako što navodi: „Države članice osiguravaju da se osumnjičenicima ili okrivljenicima žurno pruže informacije barem o sljedećim postupovnim pravima, kako se primjenjuju prema nacionalnom pravu, kako bi im se omogućilo djelotvorno ostvarivanje tih prava: a) pravo pristupa odvjetniku; b) pravo na besplatan pravni savjet i uvjeti za dobivanje takvog savjeta; c) pravo na informiranost o optužbama u skladu s člankom 6.; d) pravo na tumačenje i prevođenje; e) pravo na uskraćivanje iskaza“. Čl. 6. odnosi se na pravo osumnjičenika da bude obaviješten o optužbi, odnosno kaznenom djelu koje mu se stavlja na teret i to samo onoliko detaljno koliko je potrebno da bi se osigurala pravičnost postupka i djelotvorno ostvarivanje prava na obranu. Važna je i odredba čl. 8. koja govori o pravu osumnjičenika da pobija moguće propuštanje ili odbijanje nadležnih tijela da pruže navedene informacije.

2.3.3. Direktiva o pravu na pristup odvjetniku

Direktiva o pravu na pristup odvjetniku vezana je uz Direktivu o pravu na informiranje u smislu da osumnjičenik treba odmah po stjecanju tog statusa primiti informaciju o pravu na pristup odvjetniku (čl. 1. Direktive o pravu na pristup odvjetniku). Što se tiče same Direktive o pravu na pristup odvjetniku, možemo reći da je ona uvelike doprinijela nacionalnim zakonodavstvima u pogledu normiranja prava osumnjičenika na pristup odvjetniku. Ona uređuje trenutak od kojeg osumnjičenici imaju pravo na pristup odvjetniku, ovisno koji od tih trenutaka je najraniji (čl. 3. st. 2.). Također precizno određuje sadržaj prava na pristup odvjetniku (čl. 3. st. 3.) kao i mogućnost ograničenja tog istog prava. Ograničenja prava na branitelja predviđena su samo iz „uvjerljivih razloga“, a što propisuje čl. 3. st. 6.: „U iznimnim okolnostima i samo tijekom faze koja prethodi sudskom postupku, države članice mogu privremeno odstupiti od primjene prava iz stavka 3. u mjeri u kojoj je to opravdano, s obzirom na posebne okolnosti slučaja, na temelju jednog od sljedećih uvjerljivih razloga: a) ako postoji hitna potreba za sprječavanjem ozbiljnih štetnih posljedica po život, slobodu ili fizički integritet osobe; b) ako je poduzimanje trenutačnog djelovanja istražnih tijela nužno za sprječavanje značajnih opasnosti za kazneni postupak. Osim toga postoji još jedna mogućnost ograničenja propisana čl. 3. st. 5.: „U iznimnim okolnostima i samo tijekom faze koja prethodi sudskom postupku, države članice mogu privremeno odstupiti od primjene stavka 2. točke (c) ako zemljopisna udaljenost onemogućuje pravo na pristup odvjetniku bez nepotrebnog odlaganja nakon oduzimanja slobode.“ Uređuje povjerljivost odnosa osumnjičenika i odvjetnika što su države članice dužne poštivati (čl. 4.). Ono što je važno, a što ova direktiva uređuje, jest pravo na odricanje od prava na pristup odvjetniku koje se ne može ograničiti, ali propisuje način na koji se može dati te izričito spominje da je odricanje od prava opozivo u svakom trenutku postupka (čl. 9.).

Važno je spomenuti da ova Direktiva, kao i Direktiva o pravu na informiranje, određuje isto područje primjene, ali u recitalu 20. spominje da ispitivanje ne uključuje preliminarno ispitivanje policije ili drugog tijela. U recitalu 21. spominje i da ako osoba koja nije osumnjičenik ili optužena osoba, postane osumnjičenikom, ta bi osoba trebala biti zaštićena od samooptuživanja i imati pravo na šutnju, a ako tijekom takvog ispitivanja osoba koja nije osumnjičenik postane osumnjičenikom, ispitivanje treba prekinuti. Ispitivanje se može nastaviti jedino ako je osoba svjesna da je postala osumnjičenik i ako može ostvariti prava koja su predviđena Direktivom.

Smisao zaštite od samooptuživanja je zaštita osumnjičenika od zlouporabe i prisile tijela koje vodi postupak, a u svojoj suštini takvo pravo temelji se na poštovanju volje svake osobe da se brani šutnjom. Količinom prisile korištene tijekom postupka određuje se i stupanj povrede prava na samooptuživanje, a takva povreda rezultira povredom pravičnosti postupka.²⁴

2.3.4. Direktiva o pravnoj pomoći za osumnjičenike

Posljednja među najvažnijim Direktivama koja je usvojena, a tiče se prava osumnjičenika, implementirana je u hrvatsko zakonodavstvo novelom ZKP-a iz prosinca 2019.g. To je Direktiva o pravnoj pomoći za osumnjičenike u kaznenom postupku koja je zapravo dopuna prethodno spomenute Direktive o pravu na pristup odvjetniku. Naime, ona utvrđuje zajednička minimalna pravila o pravu na pravnu pomoć za osumnjičenike u kaznenom postupku (čl. 1.). Pravna pomoć je važna za ostvarivanje potpunog prava na obranu jer postoje mnogi osumnjičenici koji nisu u mogućnosti sami osigurati pravo na odvjetnika, a što utječe na pravičnost postupka. Kao što navodi u recitalu 8., pravna pomoć bi trebala pokrivati troškove obrane osumnjičenika, ali ako su osumnjičenici u mogućnosti, nadležna tijela trebala bi moći zahtijevati da osumnjičenici sami snose dio troškova. Recital 19. opisuje trenutak kada bi pravna pomoć trebala biti odobrena: „Nadležna tijela trebala bi odobriti pravnu pomoć bez nepotrebnog odgađanja, a najkasnije prije ispitivanja dotične osobe koje provodi policija, neko drugo tijelo kaznenog progona ili pravosudno tijelo, ili prije provođenja konkretnih istražnih radnji ili radnji povezanih s prikupljanjem dokaza navedenih u ovoj Direktivi.“ Države članice dužne su osigurati učinkovit sustav pravne pomoći koji je adekvatne kvalitete i da su te usluge one kvalitete koja je potrebna za zaštitu pravičnosti postupka, a da pritom osiguravaju neovisnost pravne struke (čl. 7.).

²⁴ Karas, Željko, Neka dokazna pitanja o razgovoru prikriivenog istražitelja s osumnjičenikom, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo (Zagreb), vol. 19, broj 1/2012, str. 128.-129.

3. DOKAZNA RADNJA ISPITIVANJA OSUMNJIČENIKA

3.1. POVIJESNO UREĐENJE U HRVATSKOM ZAKONODAVSTVU

Ispitivanje osumnjičenika je dokazna radnja koja se poduzima u prethodnom postupku tijekom izvida kaznenog djela. Tako se osobi osumnjičenoj za kazneno djelo osigurava jednak pravni položaj pred svim tijelima koja mogu provoditi prethodni, odnosno kazneni postupak – policija, državno odvjetništvo ili sud.²⁵

U hrvatskom pravu, prava osumnjičenika se prvi puta jamče ZKP-om iz 1997.g. onom osumnjičeniku kojem je oduzeta sloboda i onom kod kojeg se poduzima pretraga stana. Čl. 177. st. 5. ZKP/97²⁶ obvezivao je nadležno tijelo da mora obavijestiti osumnjičenika, odnosno uhićenika o djelu za koje se tereti i o osnovama optužbe, o pravu na očitovanje o svemu što mu ide u korist, o pravu na šutnju i o pravu na branitelja. Pitanje pravne pomoći bilo je uređeno na način da se onim osumnjičenicima koji ne mogu podmiriti troškove branitelja postavi branitelj na trošak proračunskih sredstava kada sami za to podnesu zahtjev (čl. 5. ZKP/97). Tako je bilo sve do novele iz 2002.g. kada se ta prava proširuju i na one osumnjičenike koji nisu uhićeni.

Od tada se usporava razvoj navedenih prava narednim novelama i izmjenama ZKP-a sve do 2017. godine kada se počinju implementirati europske direktive. Važno je spomenuti i kako je sudska praksa uvelike doprinijela razvoju prava osumnjičenika jer usprkos činjenici da postoje mnogi izvori prava koji uređuju to pitanje, postoje mnogi nedostaci koji će se tek prilikom primjene tih izvora istaknuti, a onda preostaje sudovima da ih upotpune svojim odlukama.

Od novele ZKP-a iz 2017. godine ispitivanje osumnjičenika više se ne može provoditi u sklopu obavijesnih razgovora policije s građanima, već je uvođenjem čl. 208.a ZKP-a uređena radnja ispitivanja osumnjičenika od strane policije. Obavijesti prikupljene tijekom razgovora s građanima, ne mogu se koristiti kao dokazi, odnosno na njima se ne može temeljiti sudska odluka, dok se iskaz i dokazi prikupljeni radnjom ispitivanja osumnjičenika poštujući odredbe čl. 208.a mogu koristiti kao zakoniti dokazi u kaznenom postupku. Čl. 208.a st. 1. propisuje

²⁵ Burić, Zoran, Izvidi istraga i istraživanje; Kazneno procesno pravo, Primjerovnik, VII. izmijenjeno i dopunjeno izdanje; Narodne novine (2020), str. 49.

²⁶ Zakon o kaznenom postupku (NN br. 110/1997, 27/1998, 58/1999, 112/1999, 58/2002, 143/2002, 178/2004, 115/2006, 152/2008, 76/2009, 80/2011)

područje primjene: „Policija može pozvati osumnjičenika radi ispitivanja za kaznena djela za koja se kazneni postupak pokreće po službenoj dužnosti i po prijedlogu.“

3.1.1. Povijesno uređenje pojma osumnjičenika

Da bismo u potpunosti mogli shvatiti materiju ovog rada, potrebno je definirati sam pojam osumnjičenika. Prvi hrvatski zakon koji je sadržavao definiciju osumnjičenika bio je ZKP iz 1997.g. Njegovi prethodnici – Zakonik o krivičnom postupku iz 1967. godine i Zakon o krivičnom postupku iz 1977. nisu sadržavali definiciju osumnjičenika, već samo okrivljenika kao osobe protiv koje je pokrenut kazneni postupak.²⁷ ZKP iz 1997.g. definiše osumnjičenika u čl. 170. st. 1. t. 1.: „Osumnjičenik je osoba za koju tijela kaznenog progona ili redarstvene vlasti imaju osnova sumnjati da je počinila kazneno djelo ili sudjelovala u njemu.“ Definicija osumnjičenika se mijenjala u hrvatskom pravu, a pogotovo pod utjecajem europskog zakonodavstva.

3.2. POJAM OSUMNJIČENIKA

3.2.1. POJAM OSUMNJIČENIKA U MATERIJALNOM SMISLU

3.2.1.1. Konvencijsko pravo

Razlikovanje pojmova osumnjičenika u materijalnom i formalnom smislu važno je kako bismo shvatili današnje uređenje prava osumnjičenika i implementaciju europskih direktiva u domaće pravo. ESLJP je svojim tumačenjem optužnice iz čl. 6. st. 1. Europske konvencije definirao područje primjene prava iz čl. 6. Optužnicu je definirao u materijalnom smislu kao službenu obavijest pojedincu donesenu od nadležne vlasti da je počinio kazneno djelo i kao svaku radnju koja utječe na osumnjičeničku situaciju, ali njeno postojanje ne ovisi o postojanju formalnog optužnog akta. Takva definicija ostavlja dovoljno prostora sudovima da mogu primjenjivati odredbe čl. 6. i u prethodnom postupku. Iako gledajući pojam okrivljenika u formalnom smislu koji podrazumijeva vođenje kaznenog postupka u odnosu na tu osobu, a u

²⁷ Burić, Zoran; Karas, Željko, Prilog raspravi o dvojzanimima uz novu definiciju osumnjičenika i radnju njegova ispitivanja, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 24, broj 2/2017, str.450.

hrvatskom zakonodavstvu kazneni postupak započinje pravomoćnošću rješenja o provođenju istrage ili potvrđivanjem optužnice ako nije vođena istraga, vidimo da on u sebi ne obuhvaća pojam osumnjičenika, već samo okrivljenika i optuženika. Iz takve perspektive možemo zaključiti da osumnjičeniku ne bi pripadala prava iz čl. 6. Europske konvencije, ali pojam okrivljenika u materijalnom smislu obuhvaća i osumnjičenika jer se i prije formalnog početka kaznenog postupka poduzimaju radnje kojima se utječe na položaj osumnjičenika pa zaključujemo da osumnjičeniku pripadaju prava navedena u čl. 6. Europske konvencije.²⁸

3.2.1.2. Europske direktive

Prethodno spomenute direktive definiraju osumnjičenika u materijalnom smislu prvenstveno iz razloga što se taj pojam u formalnom smislu razlikuje u nacionalnim pravima, a cilj direktiva je stvoriti minimalni pravni standard koji će se u svim nacionalnim pravima jednako tumačiti. Drugi isto tako važan razlog je što definiranje osumnjičenika u materijalnom smislu omogućuje da se i prije formalnog početka postupka osigura poštivanje prava predviđenih direktivama²⁹ te da osumnjičenik u prethodnom postupku ima isti položaj kao osumnjičenik nakon formalnog početka postupka.³⁰

Da se direktive doista odnose na osumnjičenika u materijalnom smislu možemo vidjeti u Direktivi o pravu na pristup odvjetniku u čl. 1.: „Ova se Direktiva primjenjuje na osumnjičenike ili optužene osobe u kaznenom postupku od trenutka kada su im nadležna tijela države članice, putem službene obavijesti ili na drugi način, ukazala na to da su osumnjičeni ili optuženi za počinjenje kaznenog djela te neovisno o tome je li im oduzeta sloboda ili ne.“ Dakle, da bi netko postao osumnjičen, nije potrebno postojanje formalnog pravnog akta, odnosno kaznene prijave ili odluke o podnesenoj kaznenoj prijavi ili o poduzimanju kaznenog progona. Također iz ove odredbe vidimo da se odnosi na sve osumnjičenike, bez obzira na oduzimanje slobode, što je u suprotnosti s praksom Europskog suda za ljudska prava koja zaštitu pruža samo osumnjičenicima koji su lišeni slobode.³¹ Određivanje pojma osumnjičenika u materijalnom smislu vezano je za pojam optužbe koja se također shvaća u materijalnom smislu budući da se

²⁸ Ivičević Karas, Elizabeta, Pomicanje granica prava na branitelja pod utjecajem europskog kaznenog prava, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 22, broj 2/2015, str. 364.-365.

²⁹ Ivičević Karas, Burić, Bonačić, *op.cit.* u bilj. 7, str. 15

³⁰ *Ibid.*, str. 16.

³¹ *Ibid.*

njena utemeljenost određuje bez obzira na postojanje formalnog akta, jer je njena svrha obavijestiti osumnjičenika da je počinio kazneno djelo.³² Pojam osumnjičenika i optužbe u materijalnom smislu u suprotnosti su sa stavom da policijski izvidi nisu dio kaznenog postupka, već mu prethode, a koji je prevladao 1967. pri donošenju tadašnje zakonodavne novele. Takvim stavom ne može se sakriti potreba za uređenjem prava osumnjičenika koja im pripadaju tijekom policijskih izvida iz kojih proizlaze obavijesti i dokazi važni za daljnji tijek postupka.³³ Zato je izmjenama ZKP-a 2017.g. uvedena prijeko potrebna radnja ispitivanja osumnjičenika od strane policije u kojoj se pravo na branitelja predviđa i od tog trenutka bez obzira na lišenje slobode, čime je i ta radnja ispitivanja dobila svoj materijalni smisao.³⁴

3.2.1.3. Zakon o kaznenom postupku

Trenutno važeći ZKP sadrži definiciju osumnjičenika koja je u skladu s direktivama Europskog parlamenta i Vijeća i korak je naprijed u usporedbi s ranijim uređenjima. Pojam osumnjičenika definiran je u materijalnom smislu u čl. 202. st. 2. t. 1.: „osumnjičenik je osoba u odnosu na koju postoje osnove sumnje da je počinila kazneno djelo i protiv koje policija ili državno odvjetništvo poduzimaju radnje radi razjašnjenja te sumnje.“ Tom definicijom su ispoštovani zahtjevi Direktive o pravu na branitelja te se hrvatsko zakonodavstvo odmaknulo od mješovite definicije osumnjičenika³⁵ iz ZKP/08, čl. 202. st. 2. t. 1., koja je glasila: „osumnjičenik je osoba protiv koje je podnesena kaznena prijava ili se provode izvidi ili je provedena hitna radnja“. Mješovita definicija sadržavala je pojam osumnjičenika u materijalnom smislu (osoba protiv koje se provode izvidi ili hitna dokazna radnja) i formalni pojam osumnjičenika (osoba protiv koje je podnesena kaznena prijava).³⁶ Činjenica da je prema toj definiciji osumnjičenik bila svaka osoba protiv koje je podnesena kaznena prijava pretpostavljala je vrlo nisku i nepouzdanu razinu sumnje da je ta osoba počinila kazneno djelo jer je takvu prijavu prvo trebalo provjeriti.³⁷

³² Ibid.

³³ Ibid., str. 47.

³⁴ Ibid., str. 48.

³⁵ Burić, Karas, *op.cit.* u bilj. 27, str. 444.

³⁶ Moslavac, Bruno, Ukidanje obavijesnih razgovora s osumnjičenikom u prethodnom kaznenom postupku – Novela članka 208. ZKP-a, 2017., str. 4.

³⁷ Karas, Željko, Sudska praksa o postupanju redarstvenih vlasti: status osumnjičenika, dokazivanje izvidima, napuštene prostorije, službeni pas u pregledu, Policija i sigurnost (Zagreb), vol. 22, broj 2/2013, str. 226

3.2.1.4. Osnove sumnje

Iz trenutno važeće definicije vidimo da je jasno određena razina sumnje koja mora postojati da bi se neku osobu smatralo osumnjičenikom. Karas, u svojoj knjizi Uvod u kriminalistiku definira sumnju na sljedeći način: „Sumnja je vjerojatnost postojanja određene činjenice, a u kriminalističkom istraživanju se najčešće susreće kao sumnja na određenu osobu ili sumnja o određenom događaju.“ Poznavanje pojma sumnje i prepoznavanje određene razine iste važno je kako ne bi dolazilo do manipulacija policijskih službenika koji bi bez toga mogli pokretati postupke na osnovi osobnih, političkih ili sličnih interesa.³⁸ Bez određene razine sumnje ne može započeti kriminalističko istraživanje kao što se ni osoba osumnjičenika ne može definirati ako ne postoje barem osnove sumnje da je počinila kazneno djelo. Osnova sumnje je najniži stupanj vjerojatnosti, što znači da za postojanje osnove sumnje treba postojati bilo što što bi ukazivalo na određenog osumnjičenika, kada govorimo o pojmu osumnjičenika, ali moraju biti i u množini jer definicija jasno navodi „osnove sumnje“.³⁹ Iako predstavljaju najniži stupanj sumnje, osnove sumnje moraju biti utemeljene na konkretnim činjenicama koje trebaju biti jasno izražene.⁴⁰

3.2.1.5. Pojam okrivljenika

ZKP osim pojma osumnjičenik, definira i pojam okrivljenika. Prema čl. 202. st. 2. toč. 2. „okrivljenik je osoba protiv koje je doneseno rješenje o provođenju istrage ili osoba koja je obaviještena na temelju članka 213. stavka 2. ovog Zakona, osoba protiv koje je podnesena privatna tužba i osoba protiv koje je presudom izdan kazneni nalog“. U istom tom članku, u 3. stavku navedeno je da se odredbe o okrivljeniku primjenjuju na osumnjičenika, optuženika i osuđenika te na osobe protiv kojih se vode posebni postupci predviđeni ovim ili drugim zakonom. Dakle, možemo reći da je naziv „okrivljenik“ opći izraz za više pojmova u ZKP-u kao i za pojam osumnjičenika. Kada se koristi za pojam osumnjičenika onda možemo reći da se koristi kao oznaka za osobu protiv koje je pokrenut kazneni postupak (doneseno je rješenje o provođenju istrage ili je obaviještena o provođenju dokaznih radnji), a kada se koristi za ostale

³⁸ Karas, Željko, Uvod u Kriminalistiku (odabrana poglavlja), Zagreb, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija (2012), str. 75.

³⁹ Ibid., str. 76

⁴⁰ Ibid., str. 78

pojmove poput optuženika ili osuđenika onda se koristi kao opći naziv za osobu protiv koje je pokrenut, protiv koje se vodi ili je već proveden kazneni postupak.⁴¹

3.2.1.6. Stjecanje statusa osumnjičenika

Kako je prije uvođenja čl. 208.a u ZKP bila nejasna granica između uloga osumnjičenika i građana koji daje obavijest i u današnjoj praksi postoje problemi oko miješanja tih procesnih uloga. Članak 208.a jasno propisuje da se za ispitivanje osumnjičenika moraju ispuniti određene procesne pretpostavke kao što je uručivanje poziva za ispitivanje, a i uručivanje pouke o pravima prije samog ispitivanja. Te dvije pretpostavke isključuju mogućnost ispitivanja osumnjičenika kroz obavijesne razgovore. Zato je iznimno važan trenutak u kojem se stječe status osumnjičenika iz čl. 202. st. 2. t. 1.⁴²

Vrhovni sud u rješenju Kž-117/2019-4⁴³ odlučuje o žalbi okrivljenika, a koja se odnosi na nezakonito ispitivanje. Okrivljenik tvrdi da ga je policija odvela na ispitivanje u civilnom autu civilne osobe koja se nije legitimirala, bez prethodno uručenog poziva. Osim ovog žalbenog navoda, okrivljenik se žali i na postupanje policijskih službenika prije ispitivanja uz prisutnost branitelja tvrdeći da je policija vršila prisilu na okrivljenika kako bi dao priznanje tijekom formalnog ispitivanja. Vrhovni sud je utvrdio da je okrivljenik doveden u policijsku postaju bez poziva u svojstvu građanina koji daje obavijesti o kaznenom djelu. Tijekom davanja takvih obavijesti službenici su utvrdili da postoje osnove sumnje da je okrivljenik počinio kazneno djelo. U tom trenutku je ispitivanje prekinuto, okrivljeniku je uručena pouka o pravima te je pozvao branitelja. Nakon dolaska branitelja nastavljeno je ispitivanje koje je snimljeno audio-video uređajem i o kojem je sastavljen zapisnik kojeg su potpisali i okrivljenik i njegov branitelj bez prigovora. Zbog navedenih činjenica Vrhovni sud zaključuje kako je ispitivanje provedeno sukladno zakonu jer je prema čl. 208.a ispitivanje prekinuto do uručivanja pouke o pravima okrivljeniku te dolaska branitelja, a ni jedan od njih nije imao prigovor na provedeno ispitivanje. Iz rješenja i navedenih činjenica vidimo da je jasan trenutak u kojemu je okrivljenik stekao status osumnjičenika, ali Vrhovni sud nije obrazložio jesu li takve sumnje postojale i tijekom

⁴¹ Krapac, Davor i suradnici, Kazneno procesno pravo, Knjiga prva: Institucije, VIII. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, Narodne novine (2020), str. 227.

⁴² Ivičević Karas, Elizabeta; Burić, Zoran; Bonačić, Marin, Neka pitanja usklađenosti hrvatskoga kaznenog procesnog prava s direktivama o pravima obrane: analiza sudske prakse, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 27, broj 2/2020, str. 549.-550.

⁴³ Rješenje Vrhovnog suda RH, posl.br. Kž-Us 117/2019-4 od 28. studenog 2019.g.

dovođenja okrivljenika u policijsku postaju pa sukladno tome jesu li postojale i ranije pretpostavke za uručivanje poziva i pouke o pravima.

Miješanje uloga osumnjičenika i građana koji daje obavijesti pokušalo se riješiti implementacijom Direktive o pravu na pristup odvjetniku, odnosno uvođenjem čl. 208.a u ZKP. Odredba čl. 208.a st. 8. propisuje svojevrsnu sankciju za korištenje dokaza prikupljenih u suprotnosti s propisima o ispitivanju osumnjičenika koje za posljedicu ima nevaljanost takvih dokaza.⁴⁴

Stoga je Vrhovni sud u svojoj odluci trebao detaljnije proučiti i obrazložiti koji je to točan trenutak stjecanja statusa osumnjičenika u navedenom slučaju i jesu li postojale pretpostavke za utvrđivanje statusa osumnjičenika i prije dovođenja u policiju. U odnosu na žalbeni navod nezakonitog postupanja policijskih službenika prema okrivljeniku koje je prema njegovim navodima rezultiralo davanjem priznanja, Vrhovni sud utvrđuje da nije došlo do povrede prava osumnjičenika. Takvu odluku obrazlaže postojanjem audio-video snimke ispitivanja kojom se dokazuje da je ispitivanje provedeno u skladu sa zakonom, a i potpisivanjem zapisnika od strane osumnjičenika i branitelja bez prigovora. Činjenica je da se okrivljenik nalazio u policijskoj postaji i neko vrijeme prije dolaska branitelja i da je provedeno neformalno ispitivanje kada nije imao status osumnjičenika. Taj dio ispitivanja nije sniman audio-video uređajem jer to nije ni predviđeno zakonom, stoga ne postoji uvid u policijsko postupanje za to razdoblje. Ali Sud smatra kako bi u slučaju postojanja bilo kakvih nezakonitih postupaka reagirao sam okrivljenik u trenutku formalnog ispitivanja ili tijekom potpisivanja zapisnika. Osim toga, uloga branitelja je da tijekom savjetovanja s okrivljenikom prije ispitivanja provjeri je li došlo do kakvih povreda prava i da na takvo postupanje odmah reagira. Potpisujući zapisnik bez ikakvih prigovora, branitelj daje do znanja Sudu da nisu postojali propusti tijekom ispitivanja.⁴⁵

Da je važan trenutak stjecanja statusa osumnjičenika utvrđuje i Županijski sud u Varaždinu rješenjem u predmetu KŽ-104/202-4 kojom prihvaća žalbu okrivljenika. Okrivljenik se žali na zaključak suda kojim je utvrdio postupanje policijskih službenika koji su od njega prikupljali obavijesti o kaznenom djelu kao izvide kaznenog djela. Tvrdi da su službenici od primitka kaznene prijave čiji je predmet krivotvorenje robe mogli zaključiti da je on kao jedini osnivač i odgovorna osoba trgovačkog društva i počinitelj kaznenog djela te su prema trebali od tog trenutka postupati kao osumnjičeniku. Sud je utvrdio da je žalitelj u pravu te da policija nije

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid., str. 551.-552.

smjela prikupljati obavijesti od žalitelja ni tražiti ga popratnu dokumentaciju i izvještaje koji potvrđuju počinjenje kaznenog djela, već je trebala zastati s ispitivanjem i obavijestiti žalitelja da je osumnjičen u predmetnom slučaju i postupiti sukladno zakonskim pretpostavkama o provođenju ispitivanja osumnjičenika. Dokazi prikupljeni tijekom tog neformalnog ispitivanja žalitelja u svojstvu građanina ne mogu biti upotrijebljeni kao dokazi u postupku jer takvo postupanje krši prava osumnjičenika.⁴⁶

3.3. IZVIDI

Prema Pavišiću, Modlyju i Veiću „izvidi kaznenih djela su radnje koje se poduzimaju ako postoje osnove sumnje da je počinjeno kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti“.⁴⁷ Oni su pripremna faza kaznenog postupka, odnosno kriminalističko istraživanje. Policijske izvide kaznenih djela provode policijski službenici na vlastitu inicijativu ili po nalogu državnog odvjetnika. Provode se izvan kaznenog postupka na neformalan način.⁴⁸ Izvidi na vlastitu inicijativu provode se kad policijski službenici utvrde da postoje osnove sumnje da je počinjeno kazneno djelo za koje je predviđen progon po službenoj dužnosti. O informacijama prikupljenima tijekom izvida koje bi mogle biti korisne za kazneni postupak sastavlja se službena zabilješka.⁴⁹ Nije predviđeno da se saznanja prikupljena radnjama izvida koriste kao dokaz u kaznenom postupku, osim u iznimnim situacijama kada to Zakon dopušta. Zakon mora sadržavati određena pravila o provođenju izvida kako zahvat u slobode i prava pojedinca ne bi bio prevelik, odnosno izvan potrebnih granica.⁵⁰

Svrhe izvida su pronaći počinitelja kaznenog djela, spriječiti moguće sakrivanje ili bijeg počinitelja, otkriti tragove i predmete potrebne za otkrivanje činjenica te prikupiti sve potrebne obavijesti za vođenje postupka. Predmet radnje izvida je prikupljanje podataka, odnosno obavijesti. Obavijest mora biti pribavljena u skladu s pravilima kaznenog postupka i tek tada se može koristiti kao dokaz u postupku.

⁴⁶ Rješenje Županijskog suda u Varaždinu, posl.br. Kž-104/2022-4 od 12. travnja 2022. i 27. rujna 2022.

⁴⁷ Pavišić, Berislav; Modly, Duško; Veić, Petar, *Kriminalistika*, Knjiga prva, Zagreb (2006), str. 249.

⁴⁸ Ratkaj, Robert, *Policijski izvidi kaznenih djela s posebnim osvrtom na ispitivanje osumnjičenika de lege ferenda*, Paragraf: časopis za pravna i društvena pitanja Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera (Osijek), vol. 2, broj 1/2018, str. 193.

⁴⁹ Burić, *op.cit.* u bilj. 25, str. 48.

⁵⁰ Pavišić, Modly, Veić, *op.cit.* u bilj. 46

Spoznajama prikupljenima tijekom izvida odlučuje se o pokretanju kaznenog postupka, a u iznimnim situacijama mogu se koristiti i kao dokaz u postupku⁵¹ Prikupljanje obavijesti od građana jedna je od izvidnih radnji uređena čl. 208. ZKP-a. Prije novele Zakona, obavijesti su se mogle prikupljati i od osumnjičenika. Službena zabilješka koja se sastavlja o prikupljenim obavijestima ne može se koristiti kao dokaz u postupku, već se mora izdvojiti iz spisa. Prikupljanje obavijesti od osumnjičenika nazivalo se informativno ispitivanje, odnosno pribavljanje izjave, dok se prikupljanje obavijesti od potencijalnih svjedoka ili druge osobe ponekad nazivalo intervju.⁵² Već iz samih naziva vidimo da su to zapravo dvije odvojene radnje koje su Zakonom bile normirane kao jedna radnja. Ono što je razlika u današnjem uređenju od prijašnjega je zabrana uzimanja obavijesti od osumnjičenika. Ispitivanje osumnjičenika provodi se kao dokazna radnja uz poštivanje određenih pravila kako bi se osigurala najveća moguća kvaliteta radnje ispitivanja i kako bi se zajamčilo puno poštovanje prava obrane zajamčenih Ustavom i zakonom,⁵³ a čije se spoznaje mogu koristiti kao dokaz u kaznenom postupku.⁵⁴ Ispitivanje se provodi sukladno čl. 208.a ZKP-a, a sadržaj tog iskaza može biti priznanje ili poricanje.⁵⁵

3.3.1. Izdvajanje službenih zabilješki iz spisa

Da se zabilješke koje sadrže obavijesti dobivene od građana u skladu s čl. 208. ZKP-a ne mogu koristiti kao dokaz u postupku, potvrđuje rješenje Visokog kaznenog suda RH, Kž-25/2021. Okrivljenik je podnio žalbu Visokom kaznenom sudu u kojoj se poziva na bitne povrede odredaba kaznenog postupka, povrede kaznenog zakona i pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje jer je prvostupanjski sud izdvojio iz spisa dokaze prikupljene tijekom obavijesnih razgovora s građanima kao nezakonite dokaze. Sud utvrđuje da je prvostupanjski sud pravilno odlučio o izdvajanju navedenih dokaza jer se na njima ne može temeljiti sudska odluka. U obrazloženju navodi da su takve obavijesti neformalnog karaktera i mogu poslužiti samo za utvrđivanje nižeg stupnja sumnje u prethodnom postupku dok su za utvrđivanje višeg stupnja sumnje predviđene druge dokazne radnje prema posebnim propisima.⁵⁶

⁵¹ Ibid.

⁵² Ibid., 253. str.

⁵³ Burić, *op.cit.* u bilj. 25, str. 67.

⁵⁴ Pavišić, Modly, Veić, *op.cit.* u bilj. 46, str. 372.

⁵⁵ Ibid.; str. 254.

⁵⁶ Rješenje Visokog kaznenog suda, posl.br. Kž-25/2021-4 od 23. ožujka 2021.

Istu odluku donosi Visoki kazneni sud RH presudom Kž-145/2021 kada u obrazloženju navodi da u predmetima u kojima državni odvjetnik podiže optužnicu i dostavlja sudu spis u kojemu su i službene zabilješke o obavijestima prikupljenima u obavijesnim razgovorima s građanima, a radi se o kaznenom djelu za koje je propisana kazna zatvora u trajanju dužem od pet godina, sud je dužan takve zabilješke odmah po primitku optužnice izdvojiti iz spisa, a što je u navedenom predmetu slučaj jer se radi o kaznenom djelu razbojništva pri čemu je korišteno oružje ili opasno oruđe za koje je propisana kazna zatvora u trajanju od tri do dvanaest godina.⁵⁷

U rješenju Vrhovnog suda, posl.br. Kž-Us 136/2019-6 od 19. prosinca 2019.g. Sud odlučuje o žalbi povodom izdvajanja osam službenih zabilješki koje izdvajanje žalitelj osporava, a koje su sastavljene tijekom obavijesnog razgovora s građaninom. Sud takvu žalbu odbacuje kao neosnovanu. Odluku obrazlaže tako što navodi da su navedene zabilješke sastavljene tijekom obavijesnih razgovora građana s djelatnicima policije, a ne postoji zakonska odredba kojom bi se takve zabilješke mogle upotrijebiti kao dokaz u postupku. Također Sud navodi kako se građani ne mogu ispitati u svojstvu vještaka ili svjedoka, a ispitivanje u svojstvu osumnjičenika provodi se prema odredbama čl. 208.a te bi se tada prikupljene izjave mogle koristiti kao dokaz u postupku, ali se ovdje ne radi o takvom ispitivanju. Službene zabilješke sastavljene prilikom obavijesnih razgovora može državni odvjetnik dostaviti sudu uz podignutu optužnicu za djela za koja propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina, ali se moraju izdvojiti iz spisa nakon što sud potvrdi optužnicu. Iz navedenih razloga, Vrhovni sud potvrđuje odluku prvostupanjskog suda.⁵⁸

3.4. PRELIMINARNA ISPITIVANJA

Ispitivanje osumnjičenika obvezna je dokazna radnja prije podizanja optužnice. Prije razrade policijskog postupanja tijekom radnje ispitivanja, važno je napomenuti kako nisu sve radnje koja policija provodi prema osumnjičeniku okarakterizirane kao ispitivanje. Direktiva o pravu na pristup odvjetniku⁵⁹ u recitalu 20. spominje kako nisu nužno svi oblici prikupljanja obavijesti od osumnjičenika i sama radnja ispitivanja. Takve oblike Direktiva naziva

⁵⁷ Rješenje Visokog kaznenog suda, posl.br. Kž-145/2021-4 od 16. lipnja 2021.

⁵⁸ Rješenje Vrhovnog suda RH, posl.br. Kž-Us 136/2019-6 od 28. studenog 2019. i 19. prosinca 2019.

⁵⁹ Direktiva 203/48/EU Europskog parlamenta i vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhiđenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama konzularnim tijelima

preliminarnim ispitivanjem koje definira: „Za potrebe ove Direktive, ispitivanje ne uključuje preliminarno ispitivanje policije ili drugog tijela odgovornog za provedbu zakona čija je svrha identificiranje dotične osobe, provjera posjedovanja oružja ili druga slična sigurnosna pitanja, utvrđivanje potrebe za pokretanjem istrage, primjerice tijekom prometne kontrole ili tijekom redovitih nasumičnih provjera ako osumnjičenik ili optužena osoba još nije identificirana.“ Takav pristup vidimo u odluci Vrhovnog suda RH iz 1993.g. kojom Sud odlučuje kako nije svako iznošenje izjava ujedno i radnja ispitivanja osumnjičenika jer u predmetu postoje dvije različite aktivnosti osumnjičenika – jedna kada dolazi sam u policijsku postaju i samoinicijativno daje izjavu policijskim službenicima i druga kada se taj razgovor odvija s policijskim službenicima koji rade na predmetnom kaznenom djelu u svrhu istraživanja djela. Prva radnja osumnjičenika ne može se smatrati radnjom ispitivanja od strane policije jer je osumnjičenik samoinicijativno dao izjavu.⁶⁰

Granica između pojmova preliminarnog ispitivanja i ispitivanja osumnjičenika od strane policije može u praksi biti nejasna, pogotovo u situacijama kada bi osoba došla u policijsku postaju dati izjavu vezanu za kazneno djelo, a iz koje izjave bi policijski službenici zaključili da postoje osnove sumnje da je ta osoba počinila kazneno djelo. U tom trenutku bi osoba koja daje informativnu izjavu koja pripada u preliminarna ispitivanja postala osumnjičenik za kazneno djelo, ali pitanje je poštuje li policija u svakoj takvoj situaciji prava osumnjičenika tako što će zastati s ispitivanjem i obavijestiti ga o pravima koja mu pripadaju ili nastavlja ispitivanje pod opisom preliminarnog ispitivanja. Prema zakonu je jasno da bi od trenutka u kojem je utvrđeno postojanje osnova sumnje trebalo postupiti prema odredbama koje se odnose na ispitivanje osumnjičenika, ali ono što se u praksi događa ponekad odudara od tih pretpostavki. Pitanje je tko i na koji način kontrolira ponašanje policijskih službenika kada dođe do kolizije takvih pojmova.

3.5. ISPITIVANJE OD STRANE POLICIJE

ZKP-om je propisano da policija ne smije prisilno dovesti osumnjičenika na ispitivanje osim kada se osumnjičenik ne odazove pozivu za ispitivanje, a u pozivu je upozoren na takvu posljedicu neodazivanja ili se iz okolnosti može iščitati da osumnjičenik odbija primitak poziva

⁶⁰ Karas, Željko, Sudska praksa o policijskom postupanju: Prilog definiciji ispitivanja osumnjičenika, Policijska i sigurnost (Zagreb), vol. 27, broj 3/2018, str. 350.

(čl. 208.a st. 1.). St. 9. nameće se obveza o neodgodivom postupanju policije i pravu osumnjičenika na odbijanje davanja iskaza: „Policija će ispitati osumnjičenika iz stavka 1. ovoga članka bez odgode. Policija je dužna odmah pustiti osumnjičenika iz stavka 1. ovoga članka koji odbije iskazivati.“

Osim ZKP-a, radnju ispitivanja osumnjičenika od strane policije uređuje i Zakon o policijskim poslovima i ovlastima kao i Pravilnik o načinu postupanja policijskih službenika kao podzakonski propis.

Pravilnik o načinu postupanja policijskih službenika⁶¹ uređuje kriminalističko istraživanje u čl. 43. st. 1.: „Kriminalističko istraživanje započinje primjenom policijskih ovlasti, mjera i radnji koje se poduzimaju kada: – postoji osnova sumnje o postojanju kaznenog djela za koje se progoni po službenoj dužnosti ili povodom prijedloga...“, što možemo usporediti s čl. 208.a st. 1. koji propisuje da se radnja ispitivanja osumnjičenika provodi kada se radi o kaznenom djelu za koje se progoni po službenoj dužnosti ili po prijedlogu.

Čl. 40. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima⁶² propisano je da je policija ovlaštena pozvati osobu koja raspolaže obavijestima korisnima za obavljanje policijskog posla na razgovor radi prikupljanja obavijesti. Propisuje i mogućnost privođenja osobe koja se nije odazvala pozivu ili je odbila primiti poziv, a propisana je i zabrana ponovnog pozivanja osobe koja je odbila iskazivati. Iz ovih odredbi vidimo sličnost s odredbama ZKP-a u čl. 208.a koje se tiču osumnjičenika. Propisana je i obveza sastavljanja dostavnice, odnosno povratnice uz dostavu poziva kako ne bi bilo dvojbi kada je osumnjičenik primio poziv i je li ga uopće zaprimio. Osim toga, spominje se i vrijeme u kojem se dostava poziva smije obavljati, a to je od 6:00 do 22:00 sata (čl. 41.). Pozivanje se mora obaviti usmeno ili odgovarajućim komunikacijskim uređajem uz priopćenje razloga pozivanja. Iznimno, pozivanje se može obaviti i sredstvima javnog priopćavanja, a za maloljetnike pozive zaprimaju roditelji, skrbnik, udomitelj ili osoba kojoj je dijete povjereno na čuvanje i odgoj ili putem centra za socijalnu skrb (čl. 42.). Već smo spomenuli da policija može privesti osumnjičenika koji se ne odazove pozivu ili ga odbije primiti, a ZPPO u čl. 45. propisuje da to može učiniti bez pisane zapovijedi ili naloga. Prije izmjena ZPPO-a postojao je članak 11. f) koji je propisivao prava osumnjičenika koji je pozvan radi obavijesnih razgovora – pravo na obavijest o optužbi i obavještanje o drugim pravima koja mu pripadaju. To je bila posebnost koja je razlikovala

⁶¹ Pravilnik o načinu postupanja policijskih službenika, NN br. 76/09, 92/14 i 70/19.

⁶² Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, NN br. 76/09, 92/14, 70/19.

obavijesni razgovor s osumnjičenikom i s građaninom, ali nije bio u potpunosti primjenjivan u praksi,⁶³ budući da su se osumnjičenici često pozivali u svojstvu građana. Iz tog razloga, taj članak je izmjenama zakona brisan, a njegove odredbe su na neki način transponirane u novi čl. 208.a ZKP-a.

3.5.1. Policijsko postupanje tijekom ispitivanja u praksi

Pred Županijskim sudom u Splitu vodio se žalbeni postupak u vezi protuzakonitog ulaženja, kretanja i boravka u Republici Hrvatskoj protiv više optuženika. U presudi je Sud odlučio o žalbi jednog od optuženika koji tvrdi da se prvostupanjska odluka temelji na nezakonitim dokazima zbog nezakonitog postupanja policijskih službenika prema optuženicima. Optuženik tvrdi da su policijski službenici ispitivali njega, a i drugog suoptuženika na mjestu počinjenja djela te tako došli do saznanja o počinjenju kaznenog djela, što je u suprotnosti s odredbama čl. 208. st. 5. i čl. 208.a ZKP-a. Sud u svojoj odluci ističe da su policijski službenici navedene radnje obavili u okviru izvida te da su na mjestu počinjenja djela obavili obavijesne razgovore na temelju kojih su prikupili potrebne obavijesti o počinjenju kaznenog djela, a da su zatim u policijskoj postaji ispitani suoptuženici u svojstvu osumnjičenika, stoga navode optuženika proglašava neutemeljenima. U ovom predmetu važan je trenutak u kojem su optuženici postali osumnjičenici jer ovisno o tome možemo zaključiti je li policijsko postupanje bilo zakonito, odnosno nezakonito. Ako promatramo s gledišta Suda, policijsko postupanje je bilo zakonito. Oni su na mjestu počinjenja djela obavljali obavijesne razgovore s optuženicima koji su tada bili u svojstvu građana te ih pritom nisu sumnjičili za počinjenje kaznenog djela. Tijekom tih obavijesnih razgovora dobili su obavijesti kojim optuženici postaju osumnjičeni, stoga ih policija poziva na ispitivanje u svojstvu osumnjičenika u policijsku postaju, a sve u skladu s čl. 208.a. Dokazi pribavljeni tijekom tog ispitivanja su zakoniti i na njima se može temeljiti sudska odluka. Ako promatramo s gledišta optuženika, policija je dolaskom na mjesto počinjenja kaznenog djela već tretirala, odnosno mogla ili trebala tretirati optuženike kao osumnjičenike te je iskoristila trenutak kako bi ih ispitala bez davanja pouke o pravima, odnosno bez poštivanja odredbi čl. 208.a.⁶⁴ Dokazi pribavljeni na taj način ne mogu se smatrati zakonitim dokazima u smislu donošenja sudske odluke koja bi se temeljila na njima. Iz same prirode kaznenog djela

⁶³ Ivičević Karas, Elizabeta; Burić, Zoran; Bonačić, Marin, Prava obrane u različitim stadijima hrvatskog kaznenog postupka: rezultati istraživanja prakse, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 23, broj 2/2016, str. 514

⁶⁴ Presuda Županijskog suda u Splitu, posl.br. Kž 202/2019-9 od 12. prosinca 2019

moglo bi se pretpostaviti da je Sud eventualno ispravno odlučio kada tvrdi da je policijsko postupanje bilo u skladu sa zakonom. Policija se, a pogotovo granična policija, svakodnevno susreće s mnogim zakonitim, ali i nezakonitim ulascima u državu. Isto tako postoji i mnogo slučajeva nezakonitog boravka na teritoriju Republike Hrvatske. Zadatak policije je da djeluje što uspješnije na način da provjeri sve ponuđene izvore informacija. Tako će policija, ako dobije obavijest da netko nezakonito boravi na teritoriju RH, prvo obaviti izvide tijekom kojih će prikupiti sve obavijesti koje mogu pomoću u utvrđivanju postojanja osnova sumnje u odnosu na konkretnu osobu, pa tako i prikupiti obavijesti od samog potencijalnog osumnjičenika.. Ako na temelju obavljenih izvida policija utvrdi da postoje osnove sumnje u odnosu na konkretnu osobu, ta osoba postaje osumnjičenik koji treba o tome biti obaviješten, poučen o pravima i potom ispitan sukladno članku 208.a ZKP-a.

4. PRAVA OSUMNJIČENIKA TIJEKOM ISPITIVANJA

4.1. USTAV RH

Ustav Republike Hrvatske kao najviši pravni akt na snazi u Republici Hrvatskoj sadrži odredbe kojima se pruža zaštita osumnjičenicima kao i svim drugim građanima. Ustav jasno određuje koja su prava osumnjičenika, odnosno okrivljenika ili optuženika u čl. 29. Ono što se prvo naglašava u st. 1. jest da svaki osumnjičenik, okrivljenik ili optuženik ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično i u razumnom roku odluči o njegovim pravima i obvezama, ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela. Važno je naglasiti da to mora biti neovisni i nepristrani sud, dakle bez ičijeg utjecaja, a ono što je također važno je da se suđenje odvije u razumnom roku – bez nepotrebnih odugovlačenja. U čl. 29. st. 2. Ustava taksativno su nabrojena prava obrane koja pripadaju osumnjičeniku, okrivljeniku ili optuženiku u slučaju sumnje ili optužbe. Osumnjičeniku se mora osigurati da bude obaviješten o optužbi protiv njega i dokazima koji ga terete u najkraćem roku, dovoljno vrijeme za pripremu obrane, pravo na branitelja s kojim mora biti upoznat, pravo na besplatnu pravnu pomoć ili da se brani sam, suđenje u njegovoj nazočnosti, ispitivanje i nazočnost svjedoka optužbe pod istim uvjetima kao i svjedoka obrane te pravo na besplatno tumačenje. Osim tih prava, st. 3. propisuje da osumnjičenik ne smije priznati krivnju pod prisilom. St. 4. govori o zakonitosti, odnosno nezakonitosti dokaza tako što propisuje da se dokazi koji bi bili pribavljeni na nezakonit način ne smiju koristiti u postupku. Sva ta prava uz prava koja proizlaze iz europskog zakonodavstva okosnica su daljnjeg uređenja osumnjičeničkih prava u hrvatskom zakonodavstvu.

4.2. PRAVA OSUMNJIČENIKA PREMA ČL. 208.A ZKP-a

4.2.1. Poziv za ispitivanje i pouka o pravima

U stavku 2. čl. 208.a ZKP-a taksativno su navedena prava osumnjičenika koja treba sadržavati poziv za ispitivanje. Tako prvenstveno u pozivu mora biti naznačeno za što se sumnjiči osumnjičenika, a osim toga mora sadržavati pouku o pravu na branitelja, o pravu na tumačenje i prevođenje, o pravu da nije dužan iskazivati kao niti odgovarati na pitanja i o pravu da u svakom trenutku može napustiti prostorije policije, osim u slučaju uhićenja. Policija je obvezna saznati od osumnjičenika prije početka ispitivanja je li primio pisanu pouku o

navedenim pravima. Ako osumnjičenik nije primio pisanu pouku, policija ju je dužna uručiti te provjeriti razumije li istu osumnjičenik, a ako ju ne razumije, potrebno mu je objasniti prava na njemu razumljiv način. U zapisniku o ispitivanju potrebno je zabilježiti primitak pouke o pravima ili druge radnje vezanu uz nju.

4.2.2. Pravo na branitelja i odricanje od tog prava

Osumnjičenik se može odreći prava na branitelja, ali ga policija mora upoznati s posljedicama odricanja od tog prava (čl. 208.a. st. 4. ZKP). Odricanje od prava na branitelja uređeno je i EKLJP-om, kao i Direktivom o pravu na pristup odvjetniku, a ono mora biti dano izričito ili prešutno, slobodnom voljom osumnjičenika te mora biti nedvosmisleno utvrđeno na način da se utvrdi da osumnjičenik razumije posljedice odricanja. Direktiva uvjetuje da osumnjičenik prethodno mora primiti u usmenom ili pisanom obliku informacije o pravu na branitelja i posljedicama odricanja od tog prava, na jednostavnom i razumljivom jeziku (čl. 9. st. 1. t. a Direktive), kao što je propisao i ZKP u čl. 208.a. st. 4.⁶⁵

Ako osumnjičenik i nakon toga ne bi želio uzeti branitelja, policija može nastaviti ispitivanje, osim u slučajevima kada prema ZKP-u mora imati branitelja, kao primjerice kada je osumnjičenik optužen za kazneno djelo za koje je predviđena kazna dugotrajnog zatvora, a postupak je u nadležnosti županijskog suda. Kada zakon propisuje da osumnjičenik pod određenim uvjetima mora imati branitelja, takva obrana naziva se obvezna formalna obrana, dok će fakultativna obrana postojati onda kada osumnjičenik ima pravo izbora, odnosno hoće li ili neće uzeti branitelja.⁶⁶ Direktiva u čl. 9. st. 3. propisuje i obvezu obavještanja osumnjičenika o pravu na opoziv odricanja od prava na branitelja što ne pronalazimo u odredbama ZKP-a, ali bi svakako trebalo postojati jer je pravo na branitelja temeljno pravo koje pripada osumnjičeniku, stoga ga je potrebno omogućiti uvijek pa i kada postoji tek naknadna volja osumnjičenika.

Ako osumnjičenik izjavi da želi uzeti branitelja, policija je dužna zastati s ispitivanjem do dolaska branitelja, najkasnije tri sata od osumnjičenikove izjave. U slučaju da osumnjičenik ne

⁶⁵ Ivičević Karas, Burić, Bonačić, *op.cit.* u bilj. 7, str. 50.

⁶⁶ Mršić, Gordana, Pravo na branitelja - ustavnosudska zaštita, Hrvatska pravna revija (Zagreb), vol. 13, broj. 9/2013, str. 73.

izabere branitelja ili branitelj ne može doći, omogućit će mu se branitelj s liste dežurnih odvjetnika Hrvatske odvjetničke komore (čl. 273. st. 3. ZKP).

4.2.2.1. Ograničenje prava na branitelja

Zakon o kaznenom postupku predviđa samo mogućnost odgode ostvarivanja prava na branitelja uhićenima tako što se odgađa obavještanje o uhićenju branitelja po svom izboru ili postavljenog s liste branitelja (čl. 108.b ZKP-a). Takve situacije su moguće kada postoji hitna potreba da se otklone teške i ozbiljne posljedice za život, slobodu ili tjelesni integritet osobe ili opasnost od skrivanja i uništavanja dokaza (čl. 108.b st. 1. ZKP-a). Ograničenja prava na branitelja koja se odnose na osumnjičenike koji nisu lišeni slobode predviđena su Direktivom o pravu na pristup odvjetniku, ali u našem zakonu još nisu predviđena. Nepostojanje zakonske osnove može biti problem u situacijama kada se pravo na branitelja ne može ograničiti jer nije predviđeno zakonom, a nužno je kao u slučajevima navedenima u Direktivi. Potrebno je donošenje stroge zakonske odredbe u pogledu osumnjičenika koji nisu lišeni slobode kojom će biti propisani uvjeti za uskraćivanje prava na branitelja.

4.2.2.2. Ubrojivost osumnjičenika u vezi s pravom na branitelja

Odlukama Županijskog suda u Rijeci, Kž-197/2022-4 i Županijskog suda u Puli, Kž-293/2022-6 vidimo nužnosti uloge branitelja kod ubrojivih odnosno neubrojivih osumnjičenika. U oba predmeta osumnjičenici su potencijalno neubrojive osobe koje su dale iskaz tijekom prvog ispitivanja od strane policijskih službenika u svojstvu osumnjičenika. U predmetu Kž-293/2022-6 osumnjičenik nije imao branitelja tijekom policijskog ispitivanja, već se branio sam dok je u predmetu Kž-197/2022-4 osumnjičenik imao branitelja. Razlika između ova dva slučaja je u tome što neubrojivi osumnjičenik mora imati branitelja tijekom ispitivanja pa se ispitivanje bez prisutnosti branitelja dovodi u pitanje i iskaz prikupljen tijekom takvog ispitivanja ne može biti valjan dokaz pa je sud u Puli donio odluku o ponavljanju suđenja pred prvostupanjskim sudom uz prethodno vještačenje okolnosti je li osumnjičenik bio ubrojiv u vrijeme ispitivanja. Ako se utvrdi da nije bio ubrojiv, njegov iskaz i drugi dokazi iz kojih se saznalo iz tog iskaza ne mogu se upotrijebiti kao dokazi u postupku.⁶⁷ Sud u Rijeci je odlučio

⁶⁷ Rješenje Županijskog suda u Zagrebu, posl.br. Kž-293/2022-6 od 23. rujna 2022.

kako je žalba neosnovana u dijelu koji se odnosi na zakonitost ispitivanja osumnjičenika koji je kako tvrdi bio neubrojiv tijekom ispitivanja uz obrazloženje da ubrojivost okrivljenika ne može predstavljati pitanje ocjene zakonitosti ispitivanja, a iz razloga što je provedeno u skladu s procesnim pretpostavkama,⁶⁸ od čega je u ovom slučaju najvažnija prisutnost branitelja tijekom ispitivanja.

4.2.3. Bilješke o provedenom ispitivanju

Osumnjičnikov iskaz može se upotrijebiti kao dokaz u postupku ako je ispitivanje snimano audio-video uređajem, uključujući davanje pouke osumnjičeniku, izjave o branitelju te upozorenje da se ispitivanje snima i da iskaz može biti upotrijebljen kao dokaz u postupku ako se za to ispune svi uvjeti iz čl. 208.a. Osim snimke, ispitivanje mora biti zabilježeno i u već ranije spomenutom zapisniku koji također može biti dokaz u postupku. Ako bi se ustanovilo da policija nije poštivala odredbe čl. 208.a i to st. 3. koji govori o pouci o pravima te stavcima 4. do 6., a koji se odnose na pravo na branitelja i način bilježenja iskaza, iskaz osumnjičenika kao i dokazi za koje se saznalo iz tog iskaza, ne bi mogli biti upotrijebljeni kao dokaz u postupku.

4.2.3.1. Važnost ispitivanja u daljnjem tijeku kaznenog postupka

Ustavni sud odlučio je povodom ustavne tužbe podnesene od strane maloljetnog okrivljenika između ostalog o povredi čl. 29. Ustava i čl. 6. Europske konvencije tako što je ukinuo odluke prvostupanjskog i drugostupanjskog suda i vratio predmet na ponovno odlučivanje prvostupanjskom sudu. Okrivljenik u tužbi navodi da je sudski postupak kao i donošenje odluka u istom, provedeno bez njegove nazočnosti, a o čemu se očitovao medicinskom dokumentacijom koja potvrđuje da nije mogao prisustvovati postupku čime su povrijeđene navedene odredbe. Čl. 29. Ustava propisuje pravo na pravično suđenje kao i prava osumnjičenika u takvom postupku kao i čl. 6. Europske konvencije, a mjerodavne odredbe tih članaka su one da svatko optužen za kazneno djelo ima pravo da se brani sam. Ustavni sud proučavajući predmet zapaža da je okrivljenik bio prisutan raspravi na kojoj se donosi odluka u predmetnom postupku na kojoj je dao izjavu kojom negira svoju krivnju i ostaje pri zapisniku od ispitivanja u policijskoj postaji. Okrivljenik je ispitan u policijskoj postaji zbog postojanja sumnje za počinjenje kaznenog djela prilikom čega je poučen o svim pravima koja mu

⁶⁸ Rješenje Županijskog suda u Rijeci, posl.br. Kž-197/2022-4 od 20. srpnja 2022.

pripadaju, a izjavu da je zaprimio pouku o pravima i da se posavjetovao s braniteljicom, je vlastoručno potpisao sam okrivljenik, njegov zakonski zastupnik te policijski službenik koji je vodio ispitivanje. Tijekom tog ispitivanja koje je provedeno u skladu s čl. 208.a ZKP-a okrivljenik je priznao krivnju. Također je na raspravi pred prvostupanjskim sudom braniteljica navela da je okrivljenik priznao počinjenje kaznenog djela zbog čega bi mu se trebala izreći blaža kazna. Ustavni sud na temelju navedenih činjenica zaključuje da ne postoji opravdanost tvrdnje okrivljenika da nije mogao sudjelovati u postupku kao ni povreda tužbom utvrđenih prava.⁶⁹ Stoga možemo zaključiti kako dokaz prikupljen tijekom policijskog ispitivanja osumnjičenika može imati veliki utjecaj na odluku suda, ali okrivljenici često smatraju kako ona nema toliku važnost pa čak i zaboravljaju što su iskazivali. Bez audio-video snimanja radnje ispitivanja, vođenja zapisnika tijekom ispitivanja osumnjičenika, kao i bez dokaza o primitku pouke o pravima, sam iskaz, neovisno o njegovom sadržaju, ne može predstavljati valjani dokaz u postupku pa je od iznimne važnosti da se policijski službenici pridržavaju relevantnih propisa.

⁶⁹ Odluka Ustavnog suda, posl.br. U-III/861/2020 od dana 01.11.2020.

5. NEZAKONITI DOKAZI – OSVRT NA ISPITIVANJE OSUMNJIČENIKA

U Hrvatskoj je zastupljeno više teorija o tome zašto se izdvajaju nezakoniti dokazi. Jedna od teorija je teorija prevencije nezakonitosti koja se drži teze da se nezakoniti dokazi izdvajaju kako bi se zajamčilo poštivanje zakonskih propisa. Druga teorija je teorija zaštite prava koja zastupa mišljenje da se na povredi prava ne može temeljiti pravda te da je izdvajanje dokaza dio pravičnog postupka pa se povezuje i s teorijom pravičnosti.⁷⁰

U današnjem ZKP-u u čl. 10. st. 2. propisane su izričite povrede koje utječu na zakonitost, odnosno nezakonitost dokaza. U čl. 10. st. 1. propisuje da se sudske odluke ne mogu temeljiti na nezakonitim dokazima, odnosno na onim dokazima koji su pribavljeni na nezakonit način. Nezakonitim dokazima smatraju se oni koji su pribavljeni povredom propisane zabrane mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja, koji su pribavljeni povredom prava obrane, prava na ugled i čast ili prava na nepovredivost osobnog i obiteljskog života, koji su pribavljeni povredom ZKP-a i izrijekom su propisani kao nezakoniti te dokazi za koje se saznalo iz nezakonitih dokaza. Ne smatraju se nezakonitim dokazima oni koji su pribavljeni povredom prava obrane ili prava na nepovredivost osobnog i obiteljskog života u postupcima za teške oblike kaznenih djela iz nadležnosti županijskih sudova kod kojih interes kaznenog progona i za kažnjavanje počinitelja prevaže nad tom povredom, ali sudska odluka ne može se temeljiti samo na takvom dokazu. Smisao izdvajanja nezakonitih dokaza je dvojak, u smislu da iz kaznenog postupka eliminira one procesne radnje koje se ne mogu popraviti, a pritom štiti sudionike kaznenog postupka tako što prevenira povredu njihovih prava.⁷¹

Kada se radi o ispitivanju osumnjičenika, rekli smo da su nezakoniti oni dokazi koji bi bili pribavljeni u suprotnosti s odredbama čl. 208.a st. 4.-6. ZKP-a – ako policija nije poučila osumnjičenika o njegovim pravima prije ispitivanja (pravu na branitelja, pravu na tumačenje i prevođenje, pravo na uskratu iskaza i pravu da u svakom trenutku može napustiti prostorije policije osim u slučaju uhićenja)⁷². Na taj način se sankcioniraju najteže povrede procesne forme policijskog ispitivanja.⁷³ U sudskoj praksi pronalazimo nekoliko presuda u kojima

⁷⁰ Karas, Željko, Neke primjedbe o izdvajanju nezakonitih materijalnih dokaza, *Policija i sigurnost* (Zagreb), vol. 21, broj 4/2012, str. 768.-769.

⁷¹ Ivičević Karas, *op.cit.* u bilj. 28, str. 377.

⁷² Ivičević Karas, Valković, *op.cit.* u bilj. 12, str. 418.

⁷³ *Ibid.*, str. 379.

različiti sudovi odlučuju o nezakonitim dokazima, a koji su usko vezani uz radnju ispitivanja osumnjičenika.

5.1. Početak kaznenog postupka kao pretpostavka za odlučivanje

Rješenjem Visokog kaznenog suda Kž-37/2021 povodom žalbe okrivljenika vraća se predmet na ponovno odlučivanje Županijskom sudu u Splitu. Okrivljenik se žali na odbijanje njegovog prijedloga za izdvajanje službenih zabilješki iz spisa od strane suca istrage i to s obrazloženjem da sudac istrage nije uzeo u obzir argumentaciju iz navedenog prijedloga. Tvrdi da je sudac istrage odlučivao o prijedlogu na način da je utvrđivao zakonitost dokaza iako se prijedlog nije odnosio na postojanje zakonitosti, odnosno nezakonitosti, već na samo izdvajanje službenih zabilješki iz spisa, koje ne mogu biti dokaz u postupku. Sudac istrage je utvrdio da su službene zabilješke zakonit dokaz jer su prikupljene pravilnim postupanjem policijskih službenika. Sud prihvaća tvrdnje žalitelja da je došlo do bitne povrede odredaba kaznenog postupka jer službene zabilješke nisu dokazi pa tako ne mogu biti ni nezakoniti dokazi jer je njihovo izdvajanje iz spisa regulirano u slučajevima kada državni odvjetnik takve zabilješke dostavlja uz optužnicu o čijem izdvajanju mora odlučiti predsjednik optužnog vijeća. U istražnom postupku takve zabilješke služe za utvrđivanje osnovane sumnje te one ostaju u spisu do podizanja optužnice. U ovom predmetu nije jasno u kojem stadiju se nalazi kazneni postupak, odnosno je li on uopće započet. Kazneni postupak započinje pravomoćnošću rješenja o provođenju istrage, a u predmetnom spisu ne postoji dokaz o postojanju takvog rješenja, a podredno onda ni o njegovoj pravomoćnosti, stoga sudac istrage nema na čemu temeljiti svoju odluku o odbijanju prijedloga za izdvajanje dokaza kao nezakonitih.⁷⁴

5.2. Prava osumnjičenika u sudskoj praksi

Jedna od razmatranih odluka je rješenje Županijskog suda u Velikoj Gorici, posl.br. Kž-30/2020 od 23.01.2020.g. povodom žalbe okrivljenika protiv rješenja Općinskog suda u Novom Zagrebu, kojom Sud odlučuje da je žalba okrivljenika neosnovana. Rješenjem Općinskog suda odbijen je prijedlog okrivljenika za izdvajanje iz spisa dva zapisnika o prvom ispitivanju okrivljenika s pripadajućim audio-video snimkama kao nezakonitih dokaza. Žalitelj u žalbi

⁷⁴ Rješenje Visokog kaznenog suda, posl.br. Kž-37/2021-4 od 9. travnja 2021.

navodi kako mu nije omogućeno pravo na besplatnu pravnu pomoć branitelja prema čl. 6. st. 3. t. c) Europske konvencije. Tvrdi da nije upozoren na pravo na besplatnu pravnu pomoć iako je izjavio da nema novaca za branitelja te da ta njegova izjava nije unesena u zapisnik. Žalitelj je također istaknuo prigovor na vjerodostojnost tumača za francuski jezik koji je prevodio tijekom ispitivanja pred policijom i državnim odvjetnikom. Sud navodi da je prvostupanjski sud u svojoj odluci dao jasne i određene razloge zbog kojih smatra da je tumač vjerno prevodio upute, pitanja i odgovore kao i pouku o pravima osumnjičeniku, odnosno okrivljeniku te da žalitelj nije prigovarao na prevođenje, da je razumio pouku o pravima i u dijelu koji se odnosi na postavljanje branitelja po službenoj dužnosti i da je svojim potpisom potvrdio razumijevanje navedenih prava kao i posljedice odricanja od prava na branitelja, a kojeg se nakon toga odrekao, a što se sve vidi iz pripadajućih audio-video snimki ispitivanja. Sud u obrazloženju navodi i kako je okrivljeniku postavljen branitelj po službenoj dužnosti u trenutku kada ga je po zakonu morao imati – od određivanja istražnog zatvora. Stoga, uzimajući u obzir navedene činjenice, a posebice postojanje audio-video snimke ispitivanja koja potvrđuje navode prvostupanjskog suda, a i nepostojanje prigovora osumnjičenika u trenutku potpisivanja zapisnika, Sud donosi odluku kako navedeni dokazi, odnosno zapisnici o prvom ispitivanju nisu nezakoniti dokazi i iz tih razloga odbija žalbu okrivljenika kao neosnovanu.⁷⁵

Ova odluka pokazuje kako je naš sustav na dobar način implementirao direktive koje se odnose na pravo na tumačenje i pravo na besplatnu pravnu pomoć jer nije samo puko prenio odredbe tih direktiva u ZKP, već je ostavio prostor za tumačenje domaćim sudovima. Sudovi tijekom postupka ulaze u dubinu samog postupka ne uzimajući sam iskaz osumnjičenika kao jedini dokaz. Daje se važnost zapisniku i audio-video snimci ispitivanja, a pogotovo snimci, pomoću koje se mogu provjeriti sve poduzete procesne radnje tijekom ispitivanja. Dakle, uzima se stav da bi postojanje bilo kakvih prigovora u odnosu na radnju ispitivanja rezultiralo isticanjem tih prigovora od strane osumnjičenika i izostankom njegova potpisa na zapisnik o takvom ispitivanju. Time se osumnjičenicima daje do znanja da ne mogu čekati pokretanje postupka kako bi se žalili na policijsko postupanje i zbog toga osporavali svoj iskaz, već moraju reagirati čim se propust dogodi kako ne bi utjecao na daljnji tijek postupka.

⁷⁵ Rješenje Županijskog suda u Velikoj Gorici, posl.br. KŽ-30/2020 od 23.01.2020.g.

5.2.1. Presuda Suda Europske unije – tumačenje nacionalnih propisa u pogledu povrede prava osumnjičenika

Kako bi se razjasnile ovakve situacije za sve buduće postupke, Sud za lakša kaznena djela u Francuskoj podnio je zahtjev za prethodnu odluku Sudu Europske unije u pogledu tumačenja nacionalnog propisa francuskog Zakonika o kaznenom postupku koji propisuje zabranu sudu koji odlučuje o meritumu u kaznenim stvarima da po službenoj dužnosti razmatra povredu obveze nadležnih tijela koje proizlaze iz čl. 3. i 4. Direktive o pravu na informiranje u kaznenom postupku. Čl. 3. i 4. Direktive o pravu na informiranje propisuju obvezu država članica da osumnjičenicima (uključujući i uhićene – čl. 4.) žurno pruže obavijest o procesnim pravima koja im pripadaju – pravo obrane, pravo na informiranost, pravo na tumačenje i prevođenje, pravo na uskratu iskaza, a kod uhićenih osumnjičenika i dodatna prava poput prava na pristup spisu. Prilikom odlučivanja o ovom pitanju, Sud uzima u obzir čl. 8. st. 2. Direktive koji osigurava osumnjičenicima ili njihovim braniteljima pobijanje nedostatka obavijesti, koji doduše za to ne propisuje jasne rokove, ali Direktiva ostavlja manevarski prostor državama članicama da same odrede vremenski rok. Stoga u tom kontekstu Sud zaključuje da je davanjem te mogućnosti osiguran djelotvoran pravni lijek i pravično suđenje. Da bi to bilo tako, potrebno je osigurati pravo na pristup odvjetniku, odnosno pravo na pravnu pomoć koje osumnjičeniku pripada temeljem Direktive o pravu na pristup odvjetniku i Direktive o pravnoj pomoći. Konačno, prema stavu Suda, tek kad je takva obveza ispunjena, odnosno kad osumnjičenicima nije uskraćena praktična i stvarna mogućnost pristupa odvjetniku sukladno spomenutim direktivama, nacionalni propis kojim se sudu koji odlučuje o meritumu zabranjuje razmatranje povrede obveze nadležnih tijela da žurno informiraju osumnjičenika o pravima koja mu pripadaju po službenoj dužnosti, a u svrhu poništenja postupka – ne protivi čl. 3. i 4. Direktive o pravu na informiranje u kaznenom postupku.⁷⁶

5.3. Zapisnik i audio-video snimka ispitivanja kao dokaz u kaznenom postupku

Da su zapisnik i snimka ispitivanja osumnjičenika jedna od pozitivnijih promjena u novom uređenju prava osumnjičenika vidimo iz rješenja Županijskog suda u Zagrebu Kž-567/2021-3 kojom su odbijene žalbe okrivljenika kao neosnovane. Okrivljenici se žale na postupanje policijskih službenika tijekom ispitivanja u odnosu na davanje pouke o pravima. Tvrde da su u pisanoj pouci o pravima koja im je uručena prije ispitivanja obaviješteni o pravu na branitelja,

⁷⁶ Presuda Suda Europske unije; Predmet C-660/21 od 22. lipnja 2023.g.

ali da u pouci nije pisalo da imaju pravo na branitelja na teret proračunskih sredstava zbog čega nisu bili upoznati s takvim pravom te traže izdvajanje tog iskaza kao nezakonitih dokaza. Sud je utvrdio da je istinita tvrdnja okrivljenika da nisu upozoreni pisanom poukom o pravima na pravo na besplatnu pravnu pomoć, ali je pregledavanjem audio-video snimke također utvrdio da su okrivljenici o takvom pravu poučeni usmeno što je zabilježeno snimkom. Zato Sud zaključuje da su okrivljenici bili na razumljiv način upoznati s pravima koja im pripadaju i da su iskazi prikupljeni tijekom tog ispitivanja zakoniti dokazi u skladu s čl. 208.a.⁷⁷

Ovaj predmet daje odličan primjer zašto sam zapisnik nije dostatan kao dokaz onoga što se odvijalo tijekom ispitivanja. Audio-video snimka kao dodatno osiguranje pruža sudovima mogućnost kontrole poštivanja procesne forme pa time jamči i poštivanje prava obrane. Osim toga prevenira i lažne optužbe za zlouporabu položaja protiv policijskih službenika.⁷⁸

5.4. Policijski službenici kao svjedoci u kaznenom postupku

Zanimljiva je i rješenje Visokog kaznenog suda RH, Kž-44/2021 kojom je sud odlučio po žalbama okrivljenika i državnog odvjetnika, ali po službenoj dužnosti, da predmet vraća prvostupanjskom sudu na ponovno odlučivanje. Odluka prvostupanjskog suda se prema odluci Visokog kaznenog suda temelji na nezakonitom dokazu zbog čega je počinjena bitna povreda odredaba kaznenog postupka. Ona se temelji na saslušanju svjedoka i policijskih službenika koji su bili na mjestu događaja. Policijski službenici su na raspravi svjedočili o obavijestima prikupljenima tijekom razgovora na mjestu događaja što prema čl. 208. ZKP-a predstavlja obavijesti prikupljene od građana na kojoj se ne može temeljiti sudska odluka. Sud u rješenju jasno ističe kako takve obavijesti ne mogu biti dokazi u kaznenom postupku ni na koji način, a pogotovo ne ispitivanjem svjedoka, odnosno policijskih službenika na raspravi o navedenim obavijestima.⁷⁹ Stoga u ovom predmetu vidimo da policijski službenici koji su po dužnosti bili na mjestu događaja kako bi prikupili obavijesti o kaznenom djelu, ne mogu biti ispitivani o sadržaju takvih obavijesti jer su one dio prethodnog postupka na kojima se može temeljiti samo optužnica, i to samo za lakša kaznena djela, ali ne i sudska odluka.

⁷⁷ Rješenje Županijskog suda u Zagrebu, posl.br. Kž 567/2021-3 od 05. srpnja 2021.g.

⁷⁸ Ivičević Karas, *op.cit.* u bilj. 28, str. 380.

⁷⁹ Rješenje Visokog kaznenog suda, posl.br. Kž-44/2021-12 od 21. travnja 2021.g.

S druge strane, Županijski sud u Puli rješenjem KŽ-251/2022-6 odlučuje o žalbi Općinskog državnog odvjetništva u Puli o izdvajanju kao nezakonitih dokaza zapisnika o ispitivanju policijskih službenika i svjedoka tako što preinačuje presudu prvostupanjskog suda da način da se predmetni dokazi neće izdvojiti kao nezakoniti. U ovom slučaju radi se o iskazima policijskih službenika koji su izdvojeni kao nezakoniti dokazi zbog toga što se službenici ne mogu ispitivati u svojstvu svjedoka o obavijestima koje su prikupili od građana. Ali u predmetnom slučaju ne radi se o prikupljanju obavijesti od građana koji je bio povod njihova izlaska na teren, već se radi o svjedočenju o eventualnom novom kaznenom djelu čiji su bili očevici. Zato Sud donosi odluku kojom obrazlaže da takvi dokazi ne mogu biti nezakoniti.⁸⁰ Iz ovog slučaja možemo vidjeti kako policijski službenici mogu ponekad biti u ulozi svjedoka, ali je važno da ta njihova uloga ne proizlazi iz zadaće prikupljanja obavijesti od građana.

Izdvajanje službenih zabilješki iz spisa nakon podizanja optužnice je opravdano time što se iskaz osumnjičenika mora prikupiti tijekom dokazne radnje ispitivanja, ali osumnjičenik može biti ispitan tijekom postupka o sadržaju iskaza kao što može biti ispitan i o mogućem prikupljanju obavijesti, načinu prikupljanja, pravilnosti, odnosno nepravilnosti do kojih je došlo tijekom tih radnji. Dok s druge strane vidimo da policijski službenici ne mogu biti ispitivani u svojstvu svjedoka o radnji prikupljanja službenih zabilješki što može predstavljati problem u praksi. Kod takvog zakonskog uređenja daje se prednost osumnjičeniku koji može svjedočiti o policijskom postupanju, a službenik ne može svjedočiti o istome. Što dovodi do pitanja je li svjedočenje osumnjičenika uvijek vjerodostojno s obzirom na to da se ne može provjeriti uspoređivanjem njegova svjedočenja i svjedočenja policijskog službenika. Zbog izostavljanja službenika kao svjedoka može doći do situacija u kojima će službenici biti optuženi zbog zlostavljanja ili prisile osumnjičenika na davanje priznanja tijekom prikupljanja obavijesti, odnosno do utvrđivanja nepravilnosti tijekom policijskog postupanja jer nisu bili ispunjeni uvjeti za radnju ispitivanja, a osumnjičenik će zbog istoga biti oslobođen sumnje. U tom smislu, potrebne su izmjene zakona u pogledu položaja policijskih službenika koji provode radnje prikupljanja obavijesti od strane građana kako se ne bi dovodio u sumnju njihov način postupanja i kako bi postupak bio potpuno transparentan bez mogućnosti obmane sudova od strane osumnjičenika.

⁸⁰ Rješenje Županijskog suda u Puli, posl.br. KŽ-251/2022-6 od 10. studenog 2022.g.

6. ZAKLJUČAK

Na području prava osumnjičenika posljednjih nekoliko godina vidimo pozitivne promjene prije svega na području europskog prava koje ima veliki utjecaj na naš pravni sustav pa sukladno tome, promjene vidimo i u nacionalnom zakonodavstvu. Takav pozitivan trend promjena nije uobičajen u svakoj grani prava i zapravo mnogi važni instituti žude za promjenama zato treba težiti za time. No, nažalost, samo donošenje propisa, novih europskih direktiva i njihova implementacija u domaća prava nisu uvijek dovoljna kako bi se to pravo primjenjivalo i u praksi. Praksa često odstupa od zamisli koje su imali donositelji takvih propisa jer se sudovi svakodnevno susreću s novim situacijama u kojima nisu sigurni kako tumačiti neko pravo. Zato ponekad presude domaćih sudova ne osiguravaju poštivanje temeljnih prava osumnjičenika tijekom radnje ispitivanja, a pogotovo policijskog ispitivanja, što onda rezultira rješavanjem takvih predmeta pred Europskim sudom za ljudska prava čija je zadaća ujednačiti temeljne pravna standarde na europskoj razini. Prava osumnjičenika su podignuta na dosta višu razinu nego prijašnjih godina prvenstveno odvajanjem radnje ispitivanja osumnjičenika od prikupljanja obavijesti od građanina. Stvaranjem zasebne cjeline i posebne dokazne radnje osumnjičenicima se jamče njihova prava koja im pripadaju u kaznenom postupku.

Međutim, praksa je nešto drugačija pa nailazimo na probleme već kod utvrđivanja pojma osumnjičenika, odnosno trenutka u kojem netko postaje osumnjičen. Ponekad dolazi do povrede prava osumnjičenika zajamčenih novim čl. 208.a ZKP-a jer policijski službenici koriste prilike u kojima nisu osumnjičenicima dali službeno takav status da bi od njih prikupili važne informacije. Tako se otvara mogućnost da osoba bude ispitana u svojstvu građanina od kojeg policija prikuplja obavijesti, a zapravo su već postojali indiciji da bi takva osoba mogla biti počinitelj kaznenog djela.

Osim takvih primjera, nailazimo i na problem nepoučavanja osumnjičenika o njihovim pravima što je djelomično uspješno riješeno uvođenjem obveznog sastavljanja zapisnika i snimanja ispitivanja audio-video uređajem koji pružaju dodatnu mogućnost kontrole ispitivanja. Ostaje problematičan onaj dio prije formalnog početka ispitivanja koje se ne snima niti ulazi u zapisnik pa ne podliježe ni kontroli od strane sudova. Tu posebno važnu ulogu ima branitelj koji treba provjeriti je li bilo nepravilnosti u postupanju policije prema osumnjičeniku prije njegovog dolaska, odnosno prije ispitivanja prema čl. 208.a ZKP-a te ako je, inzistirati da se to unese u zapisnik.

Sve navedeno dovodi do zaključka da iako su propisom zajamčena procesna prava osumnjičenika što potvrđuje uspješnu implementaciju europskih direktiva i europskih propisa, ponekad dolazi do raznih povreda tih prava što ukazuje da je potrebno neprestano unaprjeđivati praksu. Potrebna je i kontrola samog postupanja policijskih službenika od trenutka kada dobiju obavijest o kaznenom djelu. Osim toga, treba pripaziti na što lakše omogućavanje dolaska branitelja na ispitivanje, a u slučajevima kad to nije moguće koristiti dežurnu listu branitelja koja treba biti ažurirana, a branitelji s te liste spremni na dolazak u što kraćem vremenu.

Istraživanje provedeno u ovom radu pokazuje da razvoj sudske prakse ima izniman značaj za ujednačeno i pravilno tumačenje odredbi čl. 208.a, a koje mora biti u skladu s Europskom konvencijom te europskim direktivama koje uređuju prava osumnjičenika. Važno je neprestano unaprjeđivati prava osumnjičenika shodno temeljnim ljudskim pravima predviđenima Europskom konvencijom, a posebice pravom na pravičan postupak i to već od trenutka prvog ispitivanja od strane policije.

7. LITERATURA

Knjige i članci:

1. Burić, Zoran; Karas, Željko, *Prilog raspravi o dvojbama vezanima uz novu definiciju osumnjičenika i radnju njegova ispitivanja*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 24, broj 2/2017, str. 443-482.
2. Đurđević, Zlata; Gluščić, Stjepan; Bonačić, Marin; Burić, Zoran; Ivičević, Karas Elizabeta; Josipović, Ivo; Novoselec, Hajrija; *Kazneno procesno pravo, Primjerovnik*, VII. izmijenjeno i dopunjeno izdanje; Narodne novine (2020)
3. Ivičević Karas, Elizabeta, *Pomicanje granica prava na branitelja pod utjecajem europskog kaznenog prava*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 22, broj 2/2015, str. 355-382.
4. Ivičević Karas, Elizabeta; Burić, Zoran; Bonačić, Marin, *Neka pitanja usklađenosti hrvatskoga kaznenog procesnog prava s direktivama o pravima obrane: analiza sudske prakse*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 27, broj 2/2020, str. 543-569.
5. Ivičević Karas, Elizabeta; Burić, Zoran; Bonačić, Marin, *Prava obrane u različitim stadijima hrvatskog kaznenog postupka: rezultati istraživanja prakse*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 23, broj 2/2016, str. 509-545.
6. Ivičević Karas, Elizabeta; Burić, Zoran; Bonačić, Marin, *Unapređenje procesnih prava osumnjičenika i okrivljenika u kaznenom postupku: pogled kroz prizmu europskih pravnih standarda*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 23, broj 1/2016, str. 11-58.
7. Ivičević Karas, Elizabeta; Valković, Laura, *Pravo na branitelja u policiji - pravna i stvarna ograničenja*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 24, broj 2/2017, str. 413-442.
8. Karas, Željko, *Neka dokazna pitanja o razgovoru prikriivenog istražitelja s osumnjičenikom*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo (Zagreb), vol. 19, broj 1/2012, str. 127-160.

9. Karas, Željko, *Neke primjedbe o izdvajanju nezakonitih materijalnih dokaza*, Policija i sigurnost (Zagreb), vol. 21, broj 4/2012; str. 753-774.
10. Karas, Željko, *Sudska praksa o postupanju redarstvenih vlasti: status osumnjičenika, dokazivanje izvidima, napuštene prostorije, službeni pas u pregledu*, Policija i sigurnost (Zagreb), vol. 22, broj 2/2013, str. 225-232.
11. Karas, Željko, *Sudska praksa o policijskom postupanju: Prilog definiciji ispitivanja osumnjičenika*, Policija i sigurnost (Zagreb), vol. 27, broj 3/2018, str. 349-358.
12. Karas, Željko, *Uvod u Kriminalistiku (odabrana poglavlja)*, Zagreb, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija (2012)
13. Klier, Darko; Kondor-Langer, Mirjana; Gluščić, Stjepan, *Policijska i državnoodvjetnička praksa u ispitivanju osumnjičenika*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 25, broj 2/2018, str. 447-475.
14. Krapac, Davor i suradnici, *Kazнено procesno pravo, Knjiga prva: Institucije, VIII. izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Zagreb, Narodne novine (2020)
15. Moslavac, Bruno, *Ukidanje obavijesnih razgovora s osumnjičenikom u prethodnom kaznenom postupku – Novela članka 208. ZKP-a, 2017.*, str. 1-10.
16. Mršić, Gordana, *Pravo na branitelja - ustavnosudska zaštita*, Hrvatska pravna revija (Zagreb), vol. 13, broj. 9/2013, str. 72-78.
17. Pavišić, Berislav; Modly, Duško; Veić, Petar, *Kriminalistika, Knjiga prva*, Zagreb (2006)
18. Pleić, Marija, *Procedural rights of suspects and accused persons in Croatian criminal proceedings in the light of the EPPO regulation*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 27, broj 1/2020, str. 325-358.
19. Ratkaj, Robert, *Policijski izvidi kaznenih djela s posebnim osvrtom na ispitivanje osumnjičenika de lege ferenda*, Paragraf: časopis za pravna i društvena pitanja Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera (Osijek), vol. 2, broj 1/2018, str. 187-221.

Pravni izvori:

1. Direktiva 2010/64/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 20. listopada 2010. o pravu na tumačenje i prevođenje u kaznenim postupcima
2. Direktiva 2012/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku
3. Direktiva 203/48/EU Europskog parlamenta i vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama konzularnim tijelima
4. Direktiva 2016/1919/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. listopada 2016. o pravnoj pomoći za osumnjičenike i okrivljenike u kaznenom postupku i za tražene osobe u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga
5. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, MU br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17.
6. Pravilnik o načinu postupanja policijskih službenika, NN br. 76/09, 92/14 i 70/19.
7. Ustav Republike Hrvatske, NN br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.
8. Zakon o kaznenom postupku, NN br. 110/97, 27/98, 58/99, 112/99, 58/02, 143/02, 178/04, 115/06, 152/08, 76/09, 80/11.
9. Zakon o kaznenom postupku, NN br. 152/08, 76/09, 80/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22.
10. Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, NN br. 76/09, 92/14, 70/19.

Sudske odluke:

Vrhovni sud Republike Hrvatske:

1. Rješenje Vrhovnog suda RH, posl.br. Kž-Us 117/2019-4 od 28. studenog 2019.g.

2. Rješenje Vrhovnog suda RH, posl.br. Kž-Us 136/2019-6 od 28. studenog 2019.g. i 19. prosinca 2019.g.

Ustavni sud Republike Hrvatske:

1. Odluka Ustavnog suda, posl.br. U-III/861/2020 od dana 01.11.2020.g.

Visoki kazneni sud:

1. Rješenje Visokog kaznenog suda, posl.br. Kž-145/2021-4 od 16. lipnja 2021.g.
2. Rješenje Visokog kaznenog suda, posl.br. Kž-44/2021-12 od 21. travnja 2021.g.
3. Rješenje Visokog kaznenog suda, posl.br. Kž-37/2021-4 od 9. travnja 2021.g.
4. Rješenje Visokog kaznenog suda, posl.br. Kž-25/2021-4 od 23. ožujka 2021.g.

Županijski sudovi:

1. Rješenje Županijskog suda u Puli, posl.br. Kž-251/2022-6 od 10. studenog 2022.g.
2. Rješenje Županijskog suda u Zagrebu, posl.br. Kž-293/2022-6 od 23. rujna 2022.g.
3. Rješenje Županijskog suda u Rijeci, posl.br. Kž-197/2022-4 od 20. srpnja 2022.g.
4. Rješenje Županijskog suda u Varaždinu, posl.br. Kž-104/2022-4 od 12. travnja 2022.g. i 27. rujna 2022.g.
5. Rješenje Županijskog suda u Zagrebu, posl.br. Kž 567/2021-3 od 05. srpnja 2021.g.
6. Presuda Županijskog suda u Splitu, posl.br. Kž 202/2019-9 od 12. prosinca 2019.g.
7. Rješenje Županijskog suda u Velikoj Gorici, posl.br. Kž-30/2020 od 23.01.2020.g.

Europski sud za ljudska prava:

1. Beuze protiv Belgije; zahtjev br. 71409/10; presuda vijeća od 9. studenog 2018.g.

2. Dvorski protiv Hrvatske; zahtjev br. 25703/11; presuda vijeća od 20. listopada 2015.g.
3. Ibrahim i drugi protiv Ujedinjene Kraljevine; zahtjevi broj 50541/08, 50571/08, 50573/08 i 40351/09; presuda vijeća od 13. rujna 2016.g.
4. Mađer protiv Hrvatske, zahtjev br. 56185/07; presuda vijeća od 21. lipnja 2011.g.
5. Salduz protiv Turske; zahtjev br. 36391/02; presuda vijeća od 27. studenog 2008.g.
6. Simeonovi protiv Bugarske; zahtjev br. 21980/04; presuda vijeća od 12. svibnja 2017.g.
7. Šećalj protiv Hrvatske; zahtjev br. 4429/09; presuda vijeća od 28. lipnja 2011.g.

Sud Europske unije:

1. Presuda Suda Europske unije; Predmet C-660/21 od 22. lipnja 2023.g.